

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: českého jazyka a literatury
Studijní program: 2. stupeň
Kombinace: český jazyk – německý jazyk

JAN ESKYMO WELZL
JAN ESKYMO WELZL
JAN ESKYMO WELZL

Diplomová práce: 05-FP-KČL-020

Autor:
Jiřina SEDLÁKOVÁ

Podpis:

Adresa:
Družstevní 201
789 72, Dubicko

Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
66	14 181	5	0	26	2

V Liberci dne: 14. 5. 2007

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne: 14. 5. 2007

Jiřina Sedláková

P o d ě k o v á n í

Za projevenou ochotu, všestrannou pomoc a podnětné připomínky k textu práce děkuji především Mgr. Jarmile Sulovské, ale také svým rodičům a rodině za trpělivost a podporu v průběhu studia.

Jan Eskymo Welzl

Resumé:

První část práce je věnována životní dráze Jana Eskymo Welzla, nejvýznamnějšího regionálního autora Zábřeha. Získané poznatky vychází především ze vzpomínek Welzlových obdivovatelů. Druhá část práce je zaměřená prakticky. Tvoří ji návrh projektu pro žáky 7. tříd ZŠ, jehož cílem je prostřednictvím seznamování s osobou Jana Eskymo Welzla procvičit vybrané učivo 7. ročníku.

Jan Eskymo Welzl

Summary:

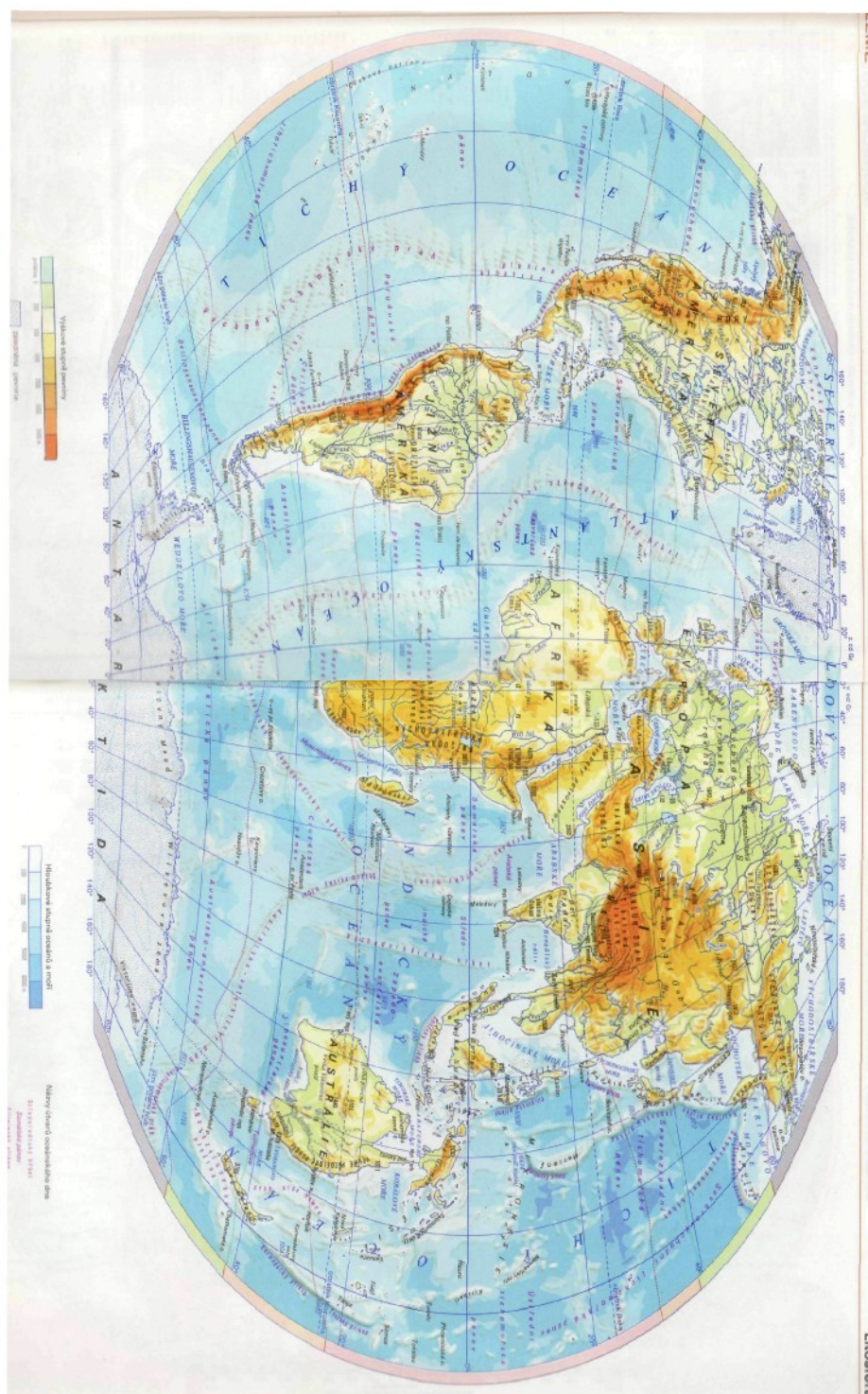
The first part of the work is dedicated to the life's career of Jan Eskymo Welzl, the most remarkable regional author of Zábřeh. The pieces of knowledge used in this work come out from memories of Welzl's admirers. The second part is practically focused. It is created from a suggestion of the project of seventh grade elementary school pupils, which aims on practising of the chosen subject matter of the 7th. grade by making them acquainted with the person of Jan Eskymo Welzl.

Jan Eskymo Welzl

Zusammenfassung:

Der erste Teil der Arbeit ist dem Leben und der Arbeit von Jan Eskymo Welzl, einem der bedeutendsten Autoren von Zábřeh, gewidmet. Die gewonnenen Erkenntnisse begründen sich insbesondere auf den Erinnerungen der Bewunderer und Unterstützer von Welzl. Der zweite Teil der Arbeit hat eine praktische Ausrichtung. Es wird von einem Projektvorschlag für Schüler der siebten Klasse gebildet, dessen Ziel die Durchübung des gewählten Stoffes der 7. Klasse mittels der Bekanntmachung mit der Person Jan Eskymo Welzl ist.

Příloha č. 1

Nejsevernější národ

Eskymáci jsou nejsevernějším národem na světě, to se jistě vytučuje i u vás na školách. Ale sotva kdo u vás ví, že Eskymáci, aspoň Eskymáci na Nové Sibiři, jsou taký nejprimavější národ světa. Vlnná většina našich novosiбірských Eskymáků se mylá jenom jednou v celém životě, to hned po narození, když je matka pořádně odhla. V takové eskymácké jeskyně vypadá proto vzduch podle toho. Málo lidí ví, jaké povětrí je v takové díře, protože skoro žádný bývá člověk tam nikdy nešel. Ale já jsem byl obchodník, ti Eskymáci byli moji zákazníci, i oni mně světovali svoje tílovky a chltli za to živobyt, a tak jsem si musil říci, blbý nebílý, je to zákazník, musí za ním i do jeho díry. Myslí jsem si sice často, že se tam zaduším, ale k užítku mně to přece jenom bylo, protože jsem mohl aspoň vidět, jak Eskymáci žijí. A musím se hned pochutnat, že tak dobře jako já to vědlo málo polárníků i velice starých.

A tak jsem viděl, že sotva má eskymácké dítě dva roky, už je staří

přidržují k práci. Staří Eskymáci si šijí kožíškové obleky a malé děti jim musí zvláštní kožíšnou jehlou vypichovat do kůže dítky, kudy teprve jejich maminka protáhne velkou jehlou hrubou nit. Když jsem poprvé viděl, jak malinké děti píchají nemotornými jehlami do kožíšny a co se s tím nadřou, hned jsem utkal a přinesl jsem jim dobré americké ocelové jehly.

„Tady máte,“ povídám, „témno jehlami můžete šít přímo, děti nemusí píchat dítky napřed.“

Ale Eskymáci vrtili hlavou, že ne, že ocelové jehly nechťejí, že jsou už na takový způsob práce zvyklí. To mě tak strašně rozčílilo, že jsem jim všem nadal hlupáků a odešel jsem. Teprve teď jsem pořádně poznal, jaké dobrodíní znamená každý, i sebenepatrnější vynález, třeba dobrá ocelová jehla.

Chlapci zase, sotva trochu dorostou, už se učí střilet. Naši Eskymáci měli ovšem hlavně luky a šípy, jenom vzdelanější, jako Aak-Mook nebo Na-Anko, střelci z pušek. Proti našim chlapcům byli eskymáciť hoši skoro vždycky slabší a málo vytrželi. Jejich rodiče ostatně zrovna tak. My, lidé z Evropy, jsme snášeli i zimu mnohem lépe než Eskymáci, kteří se přece v ledových krajích narodili! Málokdy taky uvidíte nějakého starého Eskymáka, protože všichni brzy umírají. Eskymák čtyřicetiletý a Eskymáčka třicetiletá, to už jsou staří lidé. Často jsme si říkali s ostatními polárníky, čím to, že ti lidé, kteří přece žijí na tak zdravém vzduchu, tak mladí umírají.

„Je to bezpochybně tím zápachem, který mají ve svých dírách,“ souhl Mac Donald.

A myslím, že měl pravdu. Eskymáciť muži, ti se ještě jakžtakž dostali na zdravý vzduch, když byli na lovu. Ale ženy byly v díře skoro pořád, teď tam šly za svitu tukové lampy, která hrozně čadila a vydávala peklíný pach; často se takové ubohé ženě z toho zanutily oči a pak oslepla. Takových nešťastných slepých žen je mezi Eskymáky velmi mnoho.

Nikdo by neřekl, jak to, že při tak mizerném způsobu života dovedou Eskymáci a Eskymáčky šít ve svých hrozných dírách tak krásné kožíškové šaty, tak pevné rybářské síťe a tak dobré rukavice. Šaty jsou stejné pro muže i pro ženy, které taky chodí v kalhotách. Oblek máš z kožíšny mladých vlků nebo rosovnáků, prádlo pak z různých jem-

ných kožíšek. Taky boty si šijí sami. Napřed si vždycky obouvají jakési punčochy z jemných větších kožíšek, které sahají do polovice lýtek. Druhú obuv, něco vyšší, je z ovčí srsti; tímto botám říkájí mokasy. Tyto boty, které se musí stří dovnitř, kupujeme však v Kanadě a Eskymákům prodáváme. Třetí pár bot sahá až nad kolena, aby se tam nedostala voda. Tyto boty, z kůže tulení nebo mroží, jsou nesmírně pevné, naprosto nezničitelné. Nemí dřív, vždyť v takovém podrážce musí být hlavně o nohy dobře postaráno.

My bílí polárníci jsme ostaně od Eskymáků z jejich oblečení hodně odlonkali. Na rukou jsme nosili kromě nítených rukavic jemné rukavice ze smradochů a na nich jsme mývali ještě třetí rukavice, velkánské, s jediným palecem, ze sobí kůže. Ty třetí rukavice bývaly zavěšeny na tkanice kolem krku, a když jsme chtěli střílet, tak jsme je rychle sundali, báci a honem s rukama do rukavic.

Taky jsme se od Eskymáků poučili, jak chránit před hroznými mrazy obličej. Eskymačky šily zvláštní masky z měkké liščí kůže a podívaly je teplým flanelem. V maskách byly otvory pro oči a pro ústa. Někteří polárníci si ještě přikrývali oči šupinami z ryby, které říkájí halibut. Taková maska se navlekla na hlavu shora jako pytel a u krku pevně zavázala tkaníčkou. Na ní ještě přišla čepice z vlny nebo kradíči kožíšky. A přes to vše se ještě narahoval nejteplejší kožíšek, taký shora přes hlavu, neboť neměl knoflíky.

Ale Eskymačky nejsou jenom švadlenami. Některé z nich zase nedělají celý život nic jiného, než vaří pro několik rodin dohrnady. Přitom neznají Eskymáci ani smádané ani oběda ani večere, v jejich dítě se prostě ji tenkrát, když má něco hlad. Eskymačka tedy vaří pořád, jaké to jídlo je, ani nechce vykládat.

Jiné ženy zase pletou lana z tuleních a mrožích řemínů. Musím přiznat, že nejlepší stroj by je neupletl tak pevně, jak to dělají ty prosté ženy v svých strašných kostěných kahaněch, naplněných tukem.

Eskymáci muži, ti jsou zase mistři ve stavbě člunů. Stavějí si lodě, kterým říkájí koburuky, velké, ale lehoučké čluny, do kterých se vejde až čtyřicet lidí. Jsou z kůže mrožů, nesmírně lehké, takže se snadno mohou přenášet. Ale mají přece jenom jednu nevýhodu; když plují v ostře ledové tříšti, snadno se mohou probourat, nemadale se udělá díra a všichni v koburuku se utopí. Takových neštěstí jsem viděl na

svých cestách dost a dost. Kromě koburuků si dělají taky čluny malinké, pro jednoho Eskymáka; těm říkájí koryuk. Váš kaják jistě povstal jako napodobenina eskymáckého koryuku.

Ale nejvíce jsem se vždycky divil eskymáckým saním. Stavějí je z velkých kostí. Saně jsou až osm metrů dlouhé, ale velmi lehké, protože jsou jemně opracované. Na takové saně se vešlo až pětadvacet metráků nákladu, a přece se nepolámaly ani na nejpatrnějším ledě. Jednou mně ukazovali saně, s nimiž se pryť táhla už dvě stě let. Věhlas tomu, protože jsem za celou tu dobu, co jsem žil na severu, nikdy neviděl, že by se byly nějaké eskymácké saně porouchaly.

S lehkými saněmi konají Eskymáci někdy taky závody o ceny. Zápětímou sedm psů, a teď to ženou po ledě od ostrova k ostrovu. Kdo dojde první, dostane balík kožíšek. To byla jedna z mála zábah, které jsem vůbec viděl u našich Eskymáků.

Proti tomu Eskymáci na Aljašce jsou mnohem vzdělanější, jistě hlavně proto, že hodně pochvtili od Američanů a vůbec od lidí, kteří se sem nahnali ze všech konců světa za zlatem. Tam už nebydlí Eskymáci v dírách a nejsou tak špinaví jako většina Eskymáků našich. Na Aljašce byly už tenkrát eskymácké školy, a viděl jsem Eskymáky, kteří měli doma i klavír. Takové rodiny se už ani po eskymácku neřátily jako obchodník jsem s nimi musl jednat docela jinak než s Eskymáky našimi.

To všechno, zkušenost ke zkušenosti, jsem musl mít pěkně srovnáno v hlavě, než jsem se mohl klidně pusit do větších obchodů na celém zlatém severu.

OBSAH:

1. Úvod.....	7
2. Jan Eskymo Welzl	8
2.1. Životní dráha Jana Eskymo Welzla	8
2.1.1. Odchod na Sever	8
2.1.2. Ztroskotání a jeho následky	10
2.1.3. Nezdařený návrat na Sever	13
2.1.4. Pobyt na Moravě	14
2.1.5. Welzl v Dawsonu	16
2.2. Nejasnosti o úmrtí Jana Welzla	17
3. Osoby kolem Welzla.....	19
3.1. Důležité osoby v životě Welzla	19
3.2. Jeho odpůrci a obdivovatelé	21
4. Literární činnost.....	22
4.1. Literární tvorba	22
4.2. Spolupráce s Rudolfem Těsnohlídkem	24
4.3. Spolupráce s Golombkem a Valentou	24
4.4. Věrohodnost Welzlova vyprávění	25
4.5. Je vůbec možné pokládat Welzla za spisovatele?.....	27
5. Welzl a Sever	29
5.1. Záhada Novosibiřských ostrovů	29
5.2. Welzlovi přátelé na Severu	29
6. Proč budí neustále pozornost?	31
6.1. Světoběžník a perpetuum mobile.....	31
6.2. Vzpomínky na Welzla	31
6.3. Welzl a současnost.....	34
7. Praktická část - projekt	36
7.1. Pojem projekt a dělení projektů	36
7.2. Hlavní významy projektového vyučování	38
7.3. Projekt „Po stopách Eskymo Welzla“	40
8. Závěr	63
Seznam literatury	64
Seznam obrázků	66
Přílohy	

1. Úvod

Každý člověk je určitým způsobem spjat s oblastí, ve které se narodil, kde prožil část, ale mnohdy i celý život. Touto oblastí je pro mne Zábřežsko, region v podhůří Jeseníků.

Je důležité, aby byly do učebních osnov zahrnuty regionální významné osobnosti - tj. spisovatelé, malíři, sochaři apod., neboť i ti svým způsobem utvářeli či utvářejí kulturní dění dané oblasti. Tyto osobnosti se nemusely prosadit tak, aby o nich mluvil celý svět, přesto je jejich činnost pro daný region důležitá. O historii daného regionu se můžeme dozvídat právě díky těmto osobnostem, které veškeré dění v oblasti zaznamenávaly na plátno, papír, do kamene apod. Historie, osobnosti, ale i jednotlivá díla mají nejen kulturní hodnotu, ale také bývají využívány k propagaci daných regionů.

Zábřežský region se zapsal do povědomí lidí např. díky první ženě Jana Ámose Komenského, Magdaleně Vizovské, která se v Zábřehu narodila. Osobností nadregionálního významu je ekonomický politik, filozof a pedagog Josef Macek, který působil po emigraci do USA na univerzitě v Pittsburghu.

V současné době často diskutovaný Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání podporuje výuku o regionálních osobnostech. Proto se i diplomová práce "Jan Eskymo Welzl" zabývá tímto tématem. Přibližuje Welzlovu osobnost jako jednu z nejslavnějších v zábřežském regionu.

Welzl byl se svojí popularitou někdy na vrcholu a někdy se propadl na úplné dno. Nyní se jméno Jan Welzl opět dostává do povědomí lidí. Rok 2007/8 je organizací OSN vyhlášen Mezinárodním polárním rokem a na akci spojené s touto událostí se bude hovořit i o Welzlovi.

Cílem této práce není vyřešit záhadné otázky, kterými je osoba Jana Welzla obklopena, ale přiblížit tohoto cestovatele lidem, kteří se s jeho jménem setkávají v tisku, v televizi nebo v čítankách určených pro žáky 2. stupně ZŠ.

2. Jan Eskymo Welzl

2.1. Životní dráha Jana Eskymo Welzla

Zdrojem informací o životě a činnostech Jana Welzla se staly jeho vzpomínkové knihy.

2.1.1. Odchod na Sever

Tento svérázný cestovatel se narodil 15. srpna 1868 v Zábřehu jako druhorozený syn manželům Velclovým. Jeho otec, Johann Velcl, byl kloboučnickým tovaryšem. Matka, Klára Venclová-Unzeitigová, brzy ovdověla a na živobytí si vydělávala jako hokynářka a mlékařka v domě Pod Podloubím. Původně je v knize narozených zapsáno Jan Velcl. Poněmčená verze Janova příjmení nevznikla na dalekých cestách, jak by každý očekával, ale již v česko-německé obecné škole, kterou navštěvoval v letech 1874 - 1881. Poté nastoupil do učení na zámečníka u mistra Adolfa Zity v nedaleké Zvoli. V šestnácti letech odešel poprvé z domova a putoval přes Vídeň a Janov až na Balkán. Již v tomto raném věku se naučil spoléhat jen sám na sebe. Do rodného Zábřehu se vrátil až v roce 1888, když byl povolán k vojenské službě v rakousko-uherské armádě. Po třech letech vojenské služby odešel do Hamburku, kde díky znalostem zámečnického řemesla a německé řeči získal místo na zámořském parníku. Byl velice zručný, a tím pádem byl schopný vykonávat jakoukoliv práci - pracoval jako topič, strojník a pomocník v kuchyni.

Obrázek č. 1: Jan Eskymo Welzl

Během dlouhých cest po všech světových mořích se vylodil na východočínském pobřeží a v přístavním městě Port Arthuru (dnes Lü-šun, Čína) působil v místních loděnicích jako řemeslník. Tam se dozvěděl od místních obyvatel o velkolepé stavbě transsibiřské dráhy. „Transsibiřská magistrála je nejdelší železniční trať na světě, hlavní dopravní tepna Ruska, probíhající v délce 9 288 km z Moskvy do Vladivostoku. Roku 1891 byl zahájen ambiciózní plán

na propojení celé Sibíře pomocí železniční trati; stavělo se od obou konců a pokračovalo se ke středu.“¹

A právě při stavbě transsibiřské magistrály v okolí Bajkalského jezera vznikl jeho plán žít vysoko na Severu, kde bude pánem sám sobě, kde najde svobodu. V této době se vydal na pouť, která byla plná neočekávaných příhod a různých nástrah přírody. Na cestě se musel řídit pouze vlastním instinktem, protože putoval pěšky bez kompasu a mapy. Musel projít zrádnou tajgou, pustou tundrou, pralesy a bažinami.

Konečným cílem jeho dobrodružné cesty byly ostrovy daleko za polárním kruhem, Novosibiřské ostrovy. „Novosibiřské ostrovy tvoří celkem asi 37 tisíc čtverečných kilometrů pevniny. Dříve to byl ráj mamutů, dnes je to země chudé vegetace, ledních medvědů a stěhovavých ptáků.“² Tyto ostrovy jsou tvořeny několika skupinami ostrovů u severního pobřeží Sibíře.

Začal tu žít společně s Eskymáky a polárníky evropského i amerického původu, se kterými se spřátelil a šel velmi rychle. Roku 1898 vypukla na Aljašce zlatá horečka a zlatokopové se dostali i na Novou Sibíř. Severem a touhou po zlatě byl posedlý téměř každý. Kromě zlata svět projevoval zájem o kožešiny severských zvířat a velrybí produkty. Toho využil Welzl, jenž lovil zvířata a obchodoval s jejich kožešinami, které v polárních přístavech vyměňoval za zboží, a to dále prodával sousedům. Na ostrovech působil také jako pošťák.

„Se smečkou eskymáckých psů rozvážel po ledě mezi ostrovy poštu a zboží nezbytně nutné a na Severu hledané. Na plachetnici se přepravil i na Aljašku, kde v pobřežních městech vyměňoval za kožešiny zásoby pro své obchody. Se svými indiánskými přáteli se plavil v kánoí po aljašských řekách, poznal zlatonosný Yukon, projel pověstnými peřejemi White Horse a nebezpečnými Five Fingers. Zdržoval se v oblasti Klondiku, pobýval v Dawsonu, byl vídán v aljašském městě Nome a pevnosti Gibbonu.“³

¹ *Transsibiřská magistrála* [cit. 24. listopadu 2006]. Dostupné na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Transsibi%C5%99sk%C3%A1_magistr%C3%A1la.

² MORÁVKOVÁ, Svatava; NOVÁKOVÁ, Anna. *Čtení o neobyčejných cestách Jana Eskymo Welzla*. Praha – Litomyšl 2003, s. 132.

³ LOLEK, Ctibor. *Životní cesta Jana Eskymo Welzla* [cit. 24. listopadu 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.welzl.cz/welzl.htm>.

Jako lovec, obchodník a pošťák prošel snad celou Arktidu. Proto není divu, že byl v roce 1903 zvolen náčelníkem a zároveň nejvyšším soudcem Nové Sibiře. „Jeho jméno bylo známé po celém Severu, bílí polárníci mu říkali Arctic Bismarck, domorodí Eskymáci Moojok Ojaak (Pojídač medvědů).“⁴

Během svého pobytu v severských končinách se setkal s různými polárními výpravami, a to především díky svým obchodním cestám. Jak sám Welzl uvedl, setkal se během svého pobytu s norským polárním badatelem Roaldem Amundsenem, který jako první dosáhl jižního pólu.

*„Znám kapitána Roalda Amundsena, jeho poručíka Hansena a jeho sedm mužů matrosů. Roku 1905 přicestoval po severovýchodní cestě z Norska přes Grónsko kolem Cap Columbia. Jel na Cap Peary a na ostrov Herschell. Přezimoval na ostrově Herschelově, v zimě jel pro potraviny do Circle Sixty a zkoumal cesty v centrální Aljašce na 1 200 mil. Na jaře přijel přes Eagle do Nome. O Amundsenovi jsem měl krátké zprávy od ruského četnického úředníka, Poláka usedlého v Nižním Kolymsku.“*⁵

2.1.2. Ztroskotání a jeho následky

Při cestě za obchodem do Spojených států (San Franciska) s lodí Seven Sisters ztroskotal. Otazníkem zůstává, ve kterém roce k této, pro Welzla tragické události, došlo. Welzl ve svých vyprávěních uvedl: *„Na jaře roku 1924 jsem plul se svými bílými i eskymáckými a indiánskými přáteli s malou lodí Sedm sester, majetkem mých druhů, z Nové Sibiře do San Franciska, abych tam, jako už několikrát, vyměnil naše úlovky za živobytí a s ním se zase vrátil na vysoký Sever.“*⁶

„Jistým vodítkem nám může být zmínka v dopise československého konzula v Hamburku, který v červenci roku 1926 píše Lidovým novinám do Brna, že Welzl pobývá v Hamburku už tři roky. Musel tam tedy být už před rokem 1924.

⁴ LOLEK, Ctibor. *Životní cesta Jana Eskymo Welzla* [cit. 24. listopadu 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.welzl.cz/welzl.htm>.

⁵ WELZL, Jan Eskymo. *Paměti českého polárního lovce a zlatokopa*. Praha 1928, s. 70.

⁶ WELZL, Jan Eskymo. *Tricet let na Zlatém severu*. Praha 1998, s. 448.

A mezi ztroskotáním a vyloděním v Hamburku uplynul jistě ještě drahý čas naplněný přinejmenším tahanicemi s úřady a soudy.⁷

Jako trosečník bez platných dokladů byl vyslýchán americkými úřady, a poté byl vyhoštěn z USA do Evropy. A proč právě na evropský kontinent? Významný welzlolog Ctibor Lolek uvedl, že byl poslán zpět do Evropy kvůli okolnosti, že připlul lodí ze sovětských Novosibiřských ostrovů. Ale logické je i vysvětlení, že Welzl z Evropy pocházel a narodil se tam, proto byl deportován právě tam. Po dlouhé cestě se ocitl v německém přístavním městě Hamburk. Mezitím se dověděl, že se za jeho dlouhodobého pobytu v arktických končinách udály v jeho rodné zemi velké změny, o kterých neměl ani potuchy. Dozvěděl se, že Rakousko-Uhersko se rozpadlo a stal se nevědomky občanem Československé republiky.

V Hamburku se nějakou dobu zdržel a na živobytí si vydělával jako přístavní dělník. Po večerech navštěvoval místní hostince, kde se stal oblíbenou postavou, a to díky poutavému vyprávění o Eskymácích a o životě v severských oblastech.

Za Welzlova pobytu v Hamburku se staly důležité události v jeho životě. Když už byl téměř bez peněz, srazilo ho auto a řidič nabídl Welzlovi finanční odškodnění ve výši 500 německých marek. Důležité bylo také setkání s profesorem, který se zajímal o eskymácká nářečí.

*„Profesor sestavoval jednoduché věty, Jan Welzl je říkal v eskymáckých nářečích. Znal jich asi deset. Profesor si pilně psal, měl toho nakonec pomalu celý sešit, ba psal i do notových linek, co mu Jan Welzl falešně prozpěvoval.“*⁸ Za zprostředkování těchto poznatků o Eskymácích obdržel finanční obnos ve výši 500 německých marek.

Ještě neměl dostatek peněz na cestu na Sever, tak se rozhodl, že namaluje obraz polárních krajin, ke kterému povede přednášku. Za určitou částku získaných peněz nakoupil barvy, čtverce bílé lepenky a pustil se do práce.

⁷ MORÁVKOVÁ, Svatava; NOVÁKOVÁ, Anna. *Čtení o neobyčejných cestách Jana Eskymo Welzla*. Praha – Litomyšl 2003, s. 22.

⁸ GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, s. 22.

„Den po dni a týden po týdnu vznikala nejpodivnější mapa, jaká kdy byla namalována od starověku.

...

Čtverec pomalované lepenky se skládal ke čtverci, papír nasákl barvami vtíranými do jeho pórů s mravenčí neúporností, krunýř olejových barev se místy zdvíhal v opravdu povážlivá pohoří. Na plochy, malované olejovými barvami, kreslil ještě starý námořník důležité podrobnosti, na které dříve zapomněl, pastelovými barvami a barevnými tužkami.“⁹

Výstava, jak tuto prezentaci mapy Welzl nazval, nedopadla podle jeho představ. Na vstupném nevydělal ani tolik, kolik utratil za barvy. Ve stejnou dobu se Welzl zastavil na československém konzulátu, kde se snažil získat osobní doklady. Tam poprvé spatřil Lidové noviny (LN). Rozhodl se, že napíše o svých neobyčejných zážitcích do redakce, protože potřeboval sehnat nějaké peníze, aby se mohl vrátit na Sever.

Brzy nato přišel do redakce LN dopis psaný nesrozumitelnou češtinou. Psaní se ocitlo v rukou redaktora Rudolfa Těsnohlídka, který Welzlovo vyprávění rozluštil a literárně zpracoval pod názvem *Paměti českého polárního lovce a zlatokopa* (1928). Tato kniha vznikla pouze ze vzájemné korespondence Welzla s Těsnohlídkem. „Je i pomníkem Těsnohlídkovy trpělivosti.“¹⁰ Podle Těsnohlídka bylo nutné Welzlovy dopisy překládat do spisovné češtiny, poněvadž se většinou jednalo o směsici výrazů anglických, německých, ruských, eskymáckých a moravského dialektu. A to byl zřejmě nejtěžší úkol, se kterým by se dokázal vyrovnat málokdo.

Těsnohlídek tyto dopisy převedl do spisovné češtiny a kvůli atraktivnosti příběhů celou knihu doplnil o černobílé fotografie místních obyvatel a polárních krajů. Tato kniha se stala ihned po vydání čtenářským hitem. Vzápětí byla přeložena do francouzštiny a později i do jiných jazyků. „Kdo si jí však téměř

⁹ GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, s. 24.

¹⁰ VODA, Pavel. Omyly kolem osobnosti i literárního díla Jana Eskymo Welzla. *Česká literatura*, 1990, roč. 9, č. 11, s. 159.

nevšiml, byla tehdejší česká literární kritika, ačkoliv knížce předpovídal úspěch samotný Karel Čapek.“¹¹

2.1.3. Nezdařený návrat na Sever

Za získaný honorář se Welzl rozjel opět na Sever, protože byl v myšlenkách neustále na Nové Sibiři. Pro nedostatek finančních prostředků uvízl v Quebecu v provincii Ontario. Místní farmář tu sháněl někoho, kdo by mu nakupoval bobry a staral se o ně. Welzl tuto nabídku přijal.

Otázkou zůstává, proč se na farmě zdržel až do podzimu roku 1928 a neodcestoval na Novosibiřské ostrovy o trochu dříve. Promeškal tak vhodnou dobu pro cestování na ostrovy. Rozhodl se odcestovat zpět do Evropy, protože peněz ubývalo, námořní sezóna byla daleko a náklady na živobytí byly na starém kontinentě podstatně nižší.

Do Prahy dorazil Welzl roku 1928 a doufal, že se setká s Těsnohlídkem a přečte si jejich společné dílo. Bohužel přijel už po Těsnohlídkově smrti. V Praze se ho ujal Pavel Eisner, který po úspěchu knihy Eskymo Welzl toužil pokračovat v práci Těsnohlídkova a vydat další Welzlovy vzpomínky z dalekých a tajemných krajů, které byly pro čtenáře velice přitažlivé. Jejich spolupráce skončila velmi brzy, a to zřejmě kvůli jazykovým potížím. Nejspíš neměl Eisner tolik trpělivosti jako Těsnohlídek.

V Praze se Welzl zdržel jen pár týdnů a za největší zážitek z Prahy považoval setkání s tehdejším prezidentem T. G. Masarykem, který ho ve čtvrtek 29. listopadu 1928 pozval na malou návštěvu do své pracovny. Na tuto návštěvu Welzl velice rád vzpomínal, vždyť to byla velká pocta setkat se s tehdejším prezidentem. Nejvíce ho asi potěšilo, když mohl poučit i samotného profesora, který vůbec netušil, jak se loví velryby.

„Ále, pan president furt na mě, jak pré ty Eskymáci lovijó tu velrybu. Já mu o tech kanálech, co só v Ledovým mořu mezi ledovéma krámama, takovy ty ledovy ulice, kde ty velryby plujó a kde my na nich chodíme. Povdá: Dobře, dobře, já rozumím,

¹¹ VODA, Pavel. Omyly kolem osobnosti i literárního díla Jana Eskymo Welzla. *Česká literatura*, 1990, roč. 9, č. 11, s. 159 - 160.

ale já jedné věci pořád ještě nerozumím. A já zas: No a keré, pane presidente? A von pré nerozumi furt temu, jak dyž ty Eskymáci tema svéma staréma pichákama a harpunama a špagátama tu velrybu dostanó, jak voni ju dostanó na vrch na led, dyž vona je tak těžká. Ja mu povdám: No ja, ja, pane presidente vo to néni žádné strach. Ja voni tu velrybu dostanó, tož holt čekajó, až přinde ta vysoká voda, ten příliv, jak vy temu říkáte, a ta vysoká voda tu velrybu vyzdvyhne až na led, protože pak je na ledě až po pás vody.“¹²

2.1.4. Pobyť na Moravě

Počátkem prosince roku 1928 zavítal Welzl po sedmatřiceti letech do rodného Zábřehu, kde navštívil své známé (Leopolda Falze, Rudolfa Morávka, Karla Jahnu, Emmu Sittovou a další). Dokonce se setkal devítiletým Ctiborem Lolkem, člověkem, který velkou část svého života věnoval právě studiu osobnosti Jana Welzla. Welzla si ze své krátké návštěvy v Zábřehu pamatovala i Anna Nováková (spoluautorka knihy *Čtení o neobyčejných cestách Jana Eskymo Welzla*).

Místní obyvatelé Welzlovým příhodám nevěřili a považovali ho za blázna. Když ukázali Welzlovi mapu, tak jim nedokázal ukázat, kde všude byl a kudy šel. Velice nerad přiznával, že se v mapách vůbec nevyzná, k zaznamenávání svých cest si vytvářel vlastní mapy i se značením.

„Smáli se mu, až slzeli. Takový cestovatel, badatel a spisovatel! Psát neumí, o vzduchu na severní točně povídá, že je natvrdo zmrzlý, na mapách se nevyzná! Podvodník nebo blázen. Ale nejspíš blázen.“¹³

Svůj osud zpečetil informací, že sestrojil perpetuum mobile. „Nikdo nebyl na ten vynález zvědavý a toho večera šla městem zvěst, že přijel veliký mluvka a žvanil, potřeštěný chlap Jan Welzl, který v hospodě vykládal nejnemožnější a nejhloupější nesmysly, jakým by ani školák neuvěřil. Hoch z první měšťanské ví

¹² GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, s. 33.

¹³ Tamtéž, s. 38.

*víc o severních krajinách než ten starý vandrák, který si přitom troufá tvrdit, že žil třicet roků za polárním krajem.*¹⁴

Ačkoliv se mu vysmívali, tak s nadšením poslouchali jeho vypravování. Jediný, kdo Welzovi věřil, byl zábřežský učitel, který mu pomohl zprostředkovat přednášky po okolních školách. Z přednášek Welzl moc peněz nevytěžil, tak se rozhodl napsat do LN.

V březnu roku 1929 navštívil Welzla v Zábřehu redaktor LN Bedřich Golombek a nabídl mu spolupráci s ním a jeho kolegou Edvardem Valentou. Welzl nabídku přijal, protože to byla jediná možnost, jak si co nejdříve vydělat dost peněz a odjet zpět na Novou Sibiř.

K rodnému kraji ho nic nepoutalo, nejbližší příbuzní již nebyli na živu. O jeho starším bratrovi, který odešel do světa ještě před Janovým vyučením, neměl Welzl také žádné informace. Zůstal sám a navíc tam neměl nikoho, kdo by rozuměl jeho touze po severské přírodě.

V Zábřehu a poté i v Brně si přivydělával přednáškami a veřejnými vystoupeními. Vypravěčem byl, jak tvrdil sám Ctibor Lolek, jedinečným. „Jeho zjev i přednes působily na posluchače zvláštním kouzlem. Uchvacoval bezprostředností a prostotou vyprávění. K řečnickému pultu přistupoval širokým námořnickým krokem a jeho úvodní věta : „*Jmenuju se Jan Welzl, narodil jsem se v Zábřeze na Moravě*“, zanikla v bouři potlesku a volání.“¹⁵ Díky těmto přednáškám se Welzl stal společensky známou a vyhledávanou osobou.

Podle vyprávění strýce Rudolfa Krejčího (viz 3.1.), který se přednášek také účastnil, začalo vyprávění Welzla v osm hodin večer a o půlnoci nikdo neodcházel. Všichni tam seděli třeba až do dvou hodin ráno, do té doby, než přišel Welzl o hlas.

Z Welzlova vyprávění po úpravě redaktorů Golombka a Valenty (o jejich spolupráci viz kapitola 4.3.) vznikly knihy: *Po stopách polárních pokladů* (1930),

¹⁴ GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, s. 39.

¹⁵ LOLEK, Ctibor. *Životní cesta Jana Eskymo Welzla* [cit. 27. listopadu 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.welzl.cz/welzl.htm>.

Ledové povídky (1934), *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě* (1932) a především nejznámější z nich *Třicet let na Zlatém severu* (1930).

Valenta v předmluvě ke knize *Třicet let na Zlaté severu* uvádí, že stejně jako si česká kritika nevšimla titulu *Paměti českého polárního lovce a zlatokopa*, tak opomenula i tyto knihy, ačkoliv měly velký čtenářský úspěch. V té době byla středem pozornosti Praha, a tak dílo, které vzniklo v Brně nebylo zřejmě pro Prahu hodno zájmu.

2.1.5. Welzl v Dawsonu

Po skončení práce, která mu zajistila nutnou částku na cestu, opustil Welzl 15. června 1929 republiku a odjel zpět na Sever. Po komplikované cestě se usadil v kanadském Dawsonu. Tajemstvím zůstalo, proč se Welzl na Novou Sibiř nedostal. Neúspěšné opětovné dobytí Sibíře nejspíš zavinil nedostatek finančních prostředků. Můžeme pouze spekulovat nad tím, že se Welzl na Novosibiřské ostrovy nedostal díky zhoršujícímu se zdravotnímu stavu. Vždyť už mu bylo přes šedesát let. Během pobytu v Dawsonu byl americkými úřady obviněn z daňového úniku. Jeho knihy byly úspěšné a nikdo nevěřil, že Welzl neobdržel od nakladatelství žádný honorář. Welzl byl zbaven obvinění až díky aktivnímu přičinění profesora Stefanssona (viz 3.1.). V Dawsonu žil Welzl až do své smrti 19. 9. 1948 (viz 2.2.).

O polárním cestovateli neměli jeho obdivovatelé dlouho žádné informace. Až v roce 1959 se v deníku *Svobodné slovo* objevila zpráva o Welzlově smrti, díky které opět vzrostl zájem o jeho osobu. Podle tohoto novinového článku žil Welzl v Dawsonu až do půli srpna 1951 a byl pohřben 18. srpna na tamním zlatokopeckém hřbitově.

2.2. Nejasnosti o úmrtí Jana Welzla

Dlouho se šířily nepravdivé informace o tom, že Welzl zemřel v roce 1951. Tato informace se objevila i v československém tisku. Sice opožděně, ale přeci. Mylné datum uvedl podle Rudolfa Krejčího profesor Geist v dopise adresovaném profesoru Stefanssonovi a tato informace se pak dále šířila do všech koutů světa. Nyní můžeme pouze spekulovat nad tím, jak je možné, že si profesor datum spletl. Záznam o Welzlově smrti našel Rudolf Krejčí po dlouhém a náročném pátrání ve whitehorském archívu, v novinách ze září 1948. V místních listech Dawson Weekly News vyšel 23. září 1948 nekrolog pod názvem *Starý dawsonský vynálezce zemřel v nemocnici*. Překlad tohoto článku uvádí ve své studii i dr. Voda.

„Jan Welzl, osmdesátiletý veterán, zemřel minulou sobotu v nemocnici sv. Marie. Kdysi hodně cestoval po Sibiři a Arktidě. Jeho vyprávění o cestách a dobrodružstvích bylo podobné vyprávění o Klondiku z let 1898. Starousedlík přišel do Dawsonu na počátku třicátých let a od té doby bydlel v malém srubu na křižovatce Královské ulice a Páté avenue. Podle zpráv přišel v sobotu z večera do nemocnice, stěžoval si, že je nemocný. Za krátkou dobu nato zemřel. Kapitán Welzl, jak se sám nazýval, byl Dawsonským znám jako poutavý vypravěč a fundovaný znalec. Před mnoha lety vynalezl a zkonstruoval ve svém srubu stroj-perpetuum mobile, který byl ochoten komukoliv předvést, kdo o to projevil zájem. Mnoho Dawsonských, v různé době, navštěvovalo starého muže, aby poslouchali vyprávění z cest nebo aby si nechali vysvětlit principy jeho vynálezu. Narodil se, jak říkával, v Rakousku.“¹⁶

Velice problematické bylo také zjistit, kde je Welzl pohřben. Tuto otázku objasnila ve svém příspěvku Alena Kennedy (viz 3.1.). Původně bylo místo posledního odpočinku Welzla označeno dřevěným křížem na špatném hřbitově, a sice katolickém. Po dlouhém a usilovném pátrání Alena Kennedy zjistila dle pohřebních záznamů katolického hřbitova, že na příslušném místě není pohřben Welzl, ale Pietro Fagetti. O Welzlovi nenašla ani zmínku. Rozhodla se tedy

¹⁶ VODA, Pavel. Omyly kolem osobnosti i literárního díla Jana Eskymo Welzla. *Česká literatura*, 1990, roč. 9, č. 11, s. 165.

prohledat ostatní záznamy z dalších místních hřbitovů. Ve hřbitovních záznamech největšího hřbitova, Publiku, našla zmínku o Welzlovi. Takže nebyl pohřben na katolickém hřbitově, ale na obecním. Hodiny studovala spolu s manželem plány hřbitova a snažila se najít skutečné místo posledního odpočinku. Pak společně vybrali jeden, dle jejich názoru nejpravděpodobnější.

Na současném hrobě je železný kříž, na němž je připevněn rámeček s vylisovanou květinou z Moravy. Celý hrob je pokryt hlínou, která byla dovezená ze Zábřehu, z jeho rodného města. Jeho původ mu také připomínají počáteční slova naší hymny (Kde domov můj, kde domov můj ...), která jsou vytesána na mramorové desce. Tato deska je kamenickým dílem Jiřího Procházky.

Obrázek č. 2: Současný hrob J. E. Welzla

3. Osoby kolem Welzla

3.1. Důležité osoby v životě Welzla

Karel Čapek (1890 - 1938) - český spisovatel, novinář, dramatik, filosof, překladatel a fotograf. Pracoval jako redaktor v časopisech *Národ*, *Národní listy*, *Nebojsa* a v roce 1921 začal pracovat pro LN, kde zůstal redaktorem až do konce života. Stal se velkým obdivovatelem Welzla a jako jeden z mála předpovídal Welzlovým knihám čtenářský úspěch.

Otto Geist (1888 – 1963) - podal informace o posledních dnech Welzla v Dawsonu. Díky tomuto profesorovi Aljašské univerzity ve Fairbanksu byl zachován Welzlův rukopis knížky *An der Reise um die Welt 1893-1898*.

Bedřich Golombek (1901 – 1961) – prozaik a především novinář, který ihned po maturitě nastoupil do brněnské redakce LN. Po druhé světové válce se stal šéfredaktorem pražské redakce LN, které bohužel musel nedobrovolně po únoru 1948 opustit a odmlčet se.

Alena Kennedy, Mývala (1954) - po emigraci z ČSSR žije od roku 1985 trvale v Kanadě. Identifikovala hrob Jana Eskymo Welzla a je autorkou knihy *Zákon Yukonu a jiné povídky*.

Rudolf Krejčí (1929) – filozof, který po vyloučení ze všech vysokých škol v ČSR uprchl do Rakouska a poté do USA, kde v roce 1960 získal místo na University of Alaska ve Fairbanksu. Na této univerzitě, kde založil katedru filozofie a později katedru lidských vztahů, působí dodnes.

Čtibor Lolek (1919 – 2003) – tento zábřežský rodák se zabýval životem světoznámého cestovatele a polárníka více než půl století. Sbíral vše, co se osoby tohoto dobrodruha týkalo, a na základě těchto poznatků publikoval řadu článků a studií. Již od útlého dětství se věnoval historii, literatuře, umění a vlastivědě.

Stal se spoluzakladatelem významného vlastivědného sborníku *Severní Morava*, v němž pak publikoval většinu svých vlastivědných a kulturně historických studií. Část materiálů týkajících se Welzla věnoval ještě před svojí smrtí zábrěžskému muzeu. Ostatní materiály, které zůstaly v pozůstalosti neteří Ctibora Lolka, byly nedávno odcizeny.

Anna Nováková (1921-2005), rodačka ze Zábřehu, se proslavila díky svým překladům, a to především z ruštiny (L. N. Tolstoj, A. I. Solženicyn, I. S. Turgenev aj.). V 90. letech vydala několik překladů z němčiny (H. Grab, J. Urzidil). Když se blížilo Welzlovo výročí úmrtí, tak začala pracovat na soupisu welzlian, který po jeho dokončení vydala jako bibliografickou příručku. Toto dílo obsahuje kromě základních údajů o Welzlově životě především podrobný, i když teď již neúplný, seznam článků o Welzlovi. Také kartotéka, která byla podkladem k její práci, byla vypracována s maximální pečlivostí a přesností.

Wilhjalmur Stefansson (1879 – 1962) – kanadský etnograf a polární badatel islandského původu, který vystoupil proti Welzlovi. Zabýval se studiem Eskymáků a tvrdil, že Novosibiřské ostrovy jsou neobydlené.

Rudolf Těsnohlídek (1882 - 1928) – český spisovatel, básník, dramatik, novinář a překladatel. Jeho novinářská dráha je spojená s redakcí brněnských LN, kde tvořil tým společně s Valentou a Golombkem. Těsnohlídek se proslavil díky románu *Liška Bystrouška*, podle kterého později napsal Leoš Janáček operu.

Edvard Valenta (1901 - 1978) - prozaik, básník a v neposlední řadě vynikající publicista, který od roku 1948 působil v Brně v redakci LN. Během druhé světové války napsal román *Druhé housle*, který líčil osudy dalšího českého cestovatele Emila Holuba. Valenta se proslavil v literatuře především svým psychologickým románem *Jdi za zeleným světlem*.

3.2. Jeho odpůrci a obdivovatelé

V roce 1932 vyšly v USA (nakladatelství Macmillan Company) a ve Velké Británii (nakladatelství Allan a Unwin) knihy *Třicet let na Zlatém severu* a *Po stopách polárních pokladů*. Obě knihy se ihned staly bestsellery. Objevily se však i první spekulace, že je Welzl fantasta a všechny příběhy si vymyslel.

Velice tvrdě vystoupil proti vyprávění Welzla významný eskymolog, univerzitní profesor Wilhjalmur Stefansson, když byl požádán vydavatelem Macmillanova nakladatelství, aby napsal recenzi na Welzlovu knihu. Stefansson kritizoval celou knihu, všímal si stránky věcné a opomněl kvalitu knihy po stránce literární.

I v dnešní době jsou tací, kteří si myslí, že Welzl na Novosibiřských ostrovech nikdy nebyl, že žil někde v ústraní a příběhy z arktických končin si vymyslel. Stále je ale mezi námi dost těch, které lze považovat za jeho obdivovatele. Mezi ně patří welzlologové, lidé, kteří se zabývají osobou Jana Welzla. K nejznámějším welzlologům patří již zmiňovaný profesor Rudolf Krejčí, doktor Pavel Voda, Ctibor Lolek, Anna Nováková, Jiří Skalička, Petr Sís, Jerry Vecka Pupál aj.

4. Literární činnost

4.1. Literární tvorba

Jeho knihy jsou věnovány převážně mládeži. Objevují se zde prvky literatury dobrodružné, ale i záznamy autentických událostí.

Pod Welzlovým jménem byly vydány tyto knihy¹⁷:

Paměti českého polárního lovce a zlatokopa (1928)

Po stopách polárních pokladů (1930)

Třicet let na Zlatém severu (1930)

Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě (1932)

Ledové povídky (1934)

Hrdinové ledového moře (2004)

Pod jménem Edvard Valenta byla vydána kniha:

Strýček Eskymák (1941)

Pod jménem Rudolf Krejčí vyšla kniha:

Cesta kolem světa 1893-1898 (1997)

Vznik této knihy

Kniha byla vydána v nakladatelství Paseka a její součástí je i překlad manuskriptu, který napsal samotný Welzl.

Pod vlivem úspěchu knih *Třicet let na Zlatém severu* a *Po stopách polárních pokladů* v Anglii a Spojených státech amerických se Welzl rozhodl, že napíše vlastní knihu. Welzlova kniha *Cesta kolem světa 1893 – 1898* vznikla podle Rudolfa Krejčího pravděpodobně v letech 1933 až 1935.¹⁸

¹⁷ Údaje byly získány z muzejních materiálů.

¹⁸ KREJČÍ, Rudolf. *Cesta kolem světa 1893 - 1898*. Praha 1997, s. 62.

Jak se dostal Welzlův rukopis do rukou univerzitního profesora Rudolfa Krejčího?

Podle samotného Krejčího je celé putování rukopisu spojené s postavou významného univerzitního profesora. Profesor Geist se s Welzlem seznámil v roce 1948 během své výzkumné cesty do Dawsonu. Během tohoto pobytu se spolu spřátelili a Welzl mu ukázal německy psaný rukopis pod názvem „Na cestě kolem světa“. Welzl ho chtěl publikovat sám, ale neměl dostatek finančních prostředků, proto tento manuskript nabídl Geistovi k odkoupení. Profesor Geist navrhl částku pět set dolarů, kterou byl Welzl zklamán, a proto se rozhodl, že si prozatím rukopis ponechá. Ujistil profesora, že pokud neobdrží lepší nabídku, že mu později manuskript za navržený peněžní obnos prodá.

Po Welzlově smrti se profesorovi Geistovi povedlo odkoupit rukopis od Sociální administrace v Edmontonu za původní nabídku. Ten pak odeslal svému bratrovi Sigismundu Geistovi do Mnichova. Po smrti profesora Geista v roce 1964 se správcem jeho majetku stal děkan umění a literatury Charles Keim na Aljašské univerzitě, díky kterému se dokumenty týkající se Jana Welzla dostaly do rukou profesora Rudolfa Krejčího (který už v té době působil také na Aljašské univerzitě).

V roce 1969 při cestě do Bratislavy na oslavu založení Komenského univerzity se profesor Krejčí zastavil na krátkou návštěvu u Sigmunda Geista. Ten profesora Krejčího přesvědčil, aby si manuskript a ostatní dokumenty týkající se Welzla vzal k sobě a pokusil se uskutečnit sen Otty Geista a vydat Welzlovu práci.

Profesorovi Krejčímu se to podařilo především díky usilovnému přičinění jeho strýce Iga Kuciela, který přepis manuskriptu do češtiny zpracovával a posílal po částech Krejčímu k posouzení. Na vydání této knihy se podíleli Ctibor Lolek, Dr. Pavel Voda a profesor Skalníčka.

Jazyk Cesty kolem světa 1893 – 1898

„Ve Welzlově spisu najdeme autentického Jana, kterého nemůže nikdo přikrášlit anebo jinak vylepšit; jeho psaní je plné gramatických chyb, slova jsou psána často foneticky, tak jak si myslel, že se píšou. Když Welzl nedovedl některá slova vyjádřit v němčině, nezdráhal se vypůjčit si je z jiných jazyků, jako z ruštiny, angličtiny nebo z eskymáckých dialektů. Jelikož tyto jazyky neovládá, poněmčí je nebo zlatinizuje fonetický ekvivalent do zkomoleniny, kterou normální čtenář nemůže nikdy prokouknout.“¹⁹

4.2. Spolupráce s Rudolfem Těsnohlídkem

Těsnohlídek hodně cestoval, zvláště po severní Evropě, která ho velice lákala a fascinovala. Právě proto to byl on, komu byl předán dopis od Welzla, který přišel do redakce LN. Byl to Těsnohlídek, kdo seznámil českou veřejnost s Welzlovým jménem. Zajímavé na této spolupráci je především skutečnost, že se tito pánové nikdy osobně nesetkali, kniha Eskymo Welzl tak vznikla pouze z korespondence mezi nimi.

„Bezmála sto je těch dopisů, ze kterých vznikla tato kniha. Jsou psány velkým, energickým písmem, některé prozrazují kvap, v jiných jeví se důkladné přemýšlení, leč od počátku bylo patrné, že Welzl si přeje, aby vyšly ve formě knižní. Naznačil to zrale uváženým rozdělováním v jednotlivé kapitoly.“²⁰

4.3. Spolupráce s Golombkem a Valentou

Během tří měsíců vyprávěl Valentovi a Golombkovi své příběhy z arktických oblastí. Podle Valenty byl v začátcích diktování problém s Welzlovou češtinou, kterou cestovatel během třiceti let na Severu pozapomněl.

¹⁹ KREJČÍ, Rudolf. *Cesta kolem světa 1893-1898*. Praha 1997, s. 60.

²⁰ WELZL, J. *Eskymo: Paměti českého polárního lovce a zlatokopa*. Praha 1928, Těsnohlídkova předmluva.

Zanedlouho si ale oprášil znalosti rodného jazyka, a tak největší problém odpadl. Dalším problémem byla skutečnost, že Welzl nebyl schopný udržet nit vypravování bez nesčetných odboček.

Bedřich Golombek polárníkům pobyt v Brně organizoval, Edvard Valenta zaznamenával Welzlovo vyprávění pomocí těsnopisu. Valentově mladé domácnosti, ve které se sezení s Welzlem konala, byla zasazena tvrdá rána. Welzlovi chybělo nejen vzdělání, ale také znalosti běžných společenských konvencí. Při příchodu kladl klobouk na zem, neustále se osvěžoval rumem, po obědě hlasitě říhal, doutníky povaloval na pohovkách a na křeslech. Paní Valentová se proti těmto seancím vzbouřila, tak se museli přesunout z bytu do místního hostince.

Po skončení diktování čekala oba redaktory ta nejtěžší práce, dát tomuto nesouvislému vypravování nějakou formu a řád. Téměř celý rok třídili získaná fakta. Podařilo se jim z roztržitých událostí sestavit příběhy neobvyklého hrdiny a zároveň přenést na papír vypravěčskou oslnivost Wezla.

Dle článku Ctibora Lolka zůstal nevyjasněný poměr Jana Welzla právě k Bedřichu Golombkovi a Eduardu Valentovi. Z dochované korespondence bylo zřejmé, že na oba redaktory Welzl zanevřel. Snad se dozvěděl, že se kniha *Třicet let na Zlatém severu* se stala v New Yorku „Knihou měsíce“ a honorář 10 000 \$ obdrželi autoři, tedy Golombek s Valentou. Welzl nedostal ani haléř, neboť podepsal smlouvu, že veškerá práva přenechává nakladatelství Borový v Praze. Potřeboval finanční výpomoc a redaktori to věděli, ale žádné finanční podpory se Welzl nedočkal.

4.4. Věrohodnost Welzlova vyprávění

Když se Welzl v roce 1928 objevil v Zábřehu a vyprávěl místním obyvatelům o svých dalekých cestách a o Eskymácích, byl považován za velkého fantasu. Vyprávění, která jsou plná detailů, si nemohl vymyslet někdo, kdo nic podobného neprožil.

Jak uvádí Golombek s Valentou, tak se Welzl ve svých vyprávěních občas zmýlil. „*Tak třebaš když líčil svou čtyřletou pouť Sibiří k Ledovému moři, přehodil někdy dvě osady, jimiž procházel, takže bylo možno dokázat, že takto jít nemohl. Ale kdybychom měli popisovat nějaký svůj loňský výlet, kdy jsme prošli za odpůldne třemi dědinami, které jsme viděli poprvé a taky naposledy, popletli bychom jejich pořadí – a Welzl táhl Sibiří po léta, a vyprávěl o tom o celý lidský věk později.*“²¹ Jednalo se tedy o detaily, které by si mohl splést každý.

Je zřejmé, že si Welzl občas vymýšlel a jen stěží je možno uvěřit některým faktům.

„*I mne několikrát překvapila na mých cestách strašlivá zima, a ušel jsem jí jenom zázrakem. V takové chvíli je nebezpečné navlhčit si něčím obličej. Slina za velkých mrazů mrzne už ve vzduchu a při dopadnutí na zem vydá zvláštní křaplavý zvuk.*“²²

„*Eskymácká děvčata na našich ostrovech jsou ženami obyčejně již v šesti letech. Jakmile se objeví poprvé příznak ženského dospívání, stává se dítě milenkou všech mužů, kteří jsou v rodině; svých bratrů, otce, zkrátka všech. Mezi šesti až osmi lety bývá matkou.*“²³

„*Tak bylo za sebou někdy i čtyřadvacet saní, každé osm metrů dlouhé, s nákladem po dvou tunách. Podle váhy a délky celého transportu se vidělo, jak velická musí být příprěž. Při čtyřadvaceti saních to znamenalo tři sta padesát psů.*“²⁴

Velice nevěrohodné jsou především lékařské praktiky domorodých Eskymáků. „*Na kurděje jsou dobré léky, ale člověk je nemá, zvláště na větším pochodu, dosti po ruce. Nejlepší jsou brambory. Každý polárník se snaží, aby měl na nejhorší dobu vždycky nějaké s sebou. Slyšel jsem, že je dobře pojídat při kurdějích syrové brambory. Ale my dáváme mezi zuby kaši z horkých vařených*

²¹ WELZL, Jan Eskymo. *Tricet let na Zlatém severu*. Praha 1998, Valentova předmluva.

²² Tamtéž, s. 138.

²³ Tamtéž, s. 157.

²⁴ Tamtéž, s. 408.

*brambor, držíme tak půl hodiny, opatrně vyplivneme, aby nešly i zuby, vezmeme další dávku, a tak celý den.*²⁵

Měli bychom ocenit a respektovat jeho smysl pro fantazii a dobrodružství. Nemůžeme považovat všechny historky a příběhy za skutečné, ale musíme počítat s tím, že si i Welzl pro atraktivnost svých příběhů některé pasáže vymýšlel.

4.5. Je vůbec možné pokládat Welzla za spisovatele?

Nejprve je třeba položit si otázku, do jaké míry byl Welzl autorem děl, která vycházela pod jeho jménem. Je známo, že bylo nutné jeho příběhy převést do spisovné češtiny. Není možno zjistit, do jaké míry byly tyto příběhy upraveny jejich přepisovateli.

Podle Rudolfa Krejčího měl Welzl speciální zájem na tom, aby se profesor Geist dozvěděl, že nejméně dvě knihy, publikované pod jeho jménem, nebyly jeho dílem, ale že šlo o výmysly dvou žurnalistů doprovázejících ho během série přednášek, které dával během svého pobytu v Československu. Welzl tehdy tvrdil, že jeho materiál v těchto dvou svazcích byl překroucený a knihy nebyly ničím jiným než výtvozem oněch žurnalistů.

Welzla je možné za spisovatele považovat. Sám na sklonku života sepsal příběhy ze svých cest, které se v knižní podobě objevily až v roce 1997, a to díky Rudolfu Krejčímu. Přestože Welzl tyto příhody nenapsal, jedná se o jeho příběhy a myšlenky, které do knižní podoby stylizoval někdo jiný.

O tom, že byl považován za spisovatele, svědčí i fakt, že najdeme jeho jméno ve Slovníku soudobých spisovatelů²⁶. „*Jan Welzl (*1868 v Zábřehu na Moravě), polární lovec a zlatokop, vyučený zámečnick, strávil od r. 1892 36 let ve světě a živil se jako nádeník, přístavní dělník, námořník a lodní topič; jako obchodník i lovec pronikl Sibiří až k Severnímu Ledovému moři a za dlouhého*

²⁵ WELZL, Jan Eskymo. *Tricet let na Zlatém severu*. Praha 1998, s. 416.

²⁶ KUNC, Jaroslav. *Slovník soudobých spisovatelů*, II. díl. Praha 1946, s. 939-940.

*pobytu v polárních krajinách, v zapadlých koutech Arktidy prožil neuvěřitelné osudy.*²⁷

Jan Welzl se dostal do literatury i jiným způsobem. Byl vzorem k Čapkově postavě Van Tocha v románu *Válka s mloky*.

²⁷ KUNC, Jaroslav. *Slovník soudobých spisovatelů*, II. díl. Praha 1946, s. 939-940.

5. Welzl a Sever

5.1. Záhada Novosibiřských ostrovů

Novosibiřské ostrovy se nacházejí v oblasti Arktidy mezi mořem Laptěvů a Východosibiřským mořem. Pro tuto oblast je příznačný led, sníh a nezalesněná zmrzlá půda. Těžko říct, kdo by opustil dnešní moderní dobu a dobrovolně se odstěhoval do takových zeměpisných šířek.

Velkým plusem pro jeho organismus byla skutečnost, že se před cestou na Novosibiřské ostrovy aklimatizoval při stavbě transsibiřské magistrály. Welzl byl tělesně zdatný, učenlivý a lákalo ho dobrodružství. Měl nejlepší předpoklady pro to, aby se cítil na Severu šťastný. Byl svobodný, omezený pouze požadavky, které na něj kladla neúprosná příroda. Pro Welzla byl únik na Novosibiřské ostrovy příchodem do ráje a únikem před moderní civilizací.

Profesor Stefansson tvrdil, že Novosibiřské ostrovy jsou neobydlené. Všechna Welzlova vyprávění považoval zpočátku za výmysl. Potvrzení Welzlova vyprávění o životě lidí na Novosibiřských ostrovech přinesl podle Dr. Vody až v roce 1933 ruský profesor Nikolaj Piněgin, který se na Nové Sibíři pohyboval v letech 1929 – 1930. Tento profesor své poznatky zdokumentoval a poté i publikoval v knize s názvem *V zemi polárních lišek*. Kniha byla vydána v češtině v roce 1954. Tento důkaz o životě na Novosibiřských ostrovech nakonec uznal i profesor Stefansson.

5.2. Welzlovi přátelé na Severu

Na jeho cestách k Ledovému moři ho doprovázel koník Ponny. Oproti knihám, které vydali Golombek s Valentou, ho v *Cestě kolem světa* doprovází ještě starý ochočený vlk Sonntag, pojmenovaný podle vzoru Robinsonova Pátka.

Dalo by se předpokládat, že Welzl žil v úplné samotě bez přátel. Ale jako ostatní, tak i on toužil po kontaktu s lidmi. Ve svých vzpomínkách se zmiňuje o příteli, kapitánu Olafu Emersonovi, který ho doprovázel na polárních

výpravách. „Kapitán Olaf Emerson byl můj nejlepší kamarád a soused. Měl ze všech polárníků k mé jeskyni nejblíže a taky tam opravdu hodně často vysedával, podobně jako já u něho. Byl na celém severu známý nejenom svou odvážlivostí a svými znalostmi polární oblasti, ale taky svou věčně dobrou náladou a svými šprýmy. Toho člověka bylo zřídka vidět smutného. I když nám bylo na našich výpravách nejhůř, když jsme padali únavou, když nám docházely zásoby jídla i vody, když jsme celí oteklí sténali pod dotěrnými mračny komárů nebo se bořili po prsa v ledových bahnech severní Aljašky, tu nás Emersonův věčný smích vždycky vzpamatoval a dodával nám nových sil.“²⁸

Ve svých vzpomínkách zmiňuje i další přátele, se kterými se setkával a především s nimi jezdil na různé výpravy.

²⁸ VALENTA, Edvard. *Strýček Eskymák*. Praha 1972, s. 183.

6. Proč budí neustále pozornost?

6.1. Světoběžník a perpetuum mobile

Sám Welzl tvrdil, že sestrojil perpetuum mobile, stroj, který pro svůj chod nepotřebuje žádný vnější zdroj energie, činnost musí vykonávat navěky a přitom nesmí používat ani palivo, ani lidský pohon nebo energii vody. Takový stroj je ale v rozporu s fyzikálními zákony. I přesto, že mu všichni z jeho okolí říkali, že je to nemožné, tak si stál Welzl za svojí pravdou.

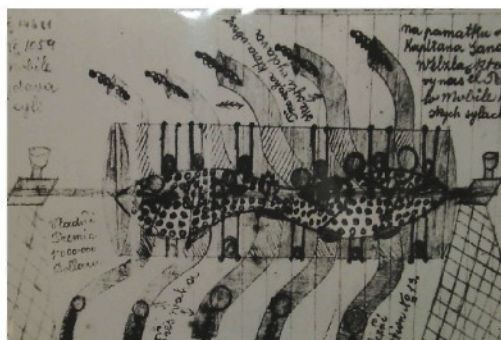
„Tož já su ten člověk, co ten perpetomobile vynášel! A tym pádem -“

„Co jste to vynášel?“

„Perpetomobile. To je ten stroj, co de sám a zadarmo. S tym strojem to stóji jenom toli, koli je potřeba dat za volej. Ten stroj běží a běží a pumpuje vodu.“

...

„Ten perpetomobile do dnešního dňa tam stóji, kde sem ho postavil, a možná že s nim ešče dodneška pumpujó vodu.“²⁹

Obrázek č. 3: Welzlův náčrtek perpetua mobile

6.2. Vzpomínky na Welzla

Nejen zábřežští obyvatelé se snaží o to, aby se na tohoto významného cestovatele nezapomnělo. V Zábřehu můžeme najít několik památek či akcí, které tohoto cestovatele připomínají. Celoročně je pro zájemce k dispozici stálá expozice Jana Welzla v místním muzeu.

Obrázek č. 4: Expozice v Zábřehu

²⁹ GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, s. 83 - 84.

V ulici Školská, nedaleko základní školy, stojí socha Welzla, která je dílem Stanislava Lacha. Welzl je zde ztvárněn stejně jako na poslední fotografii, která byla pořízena těsně před jeho odjezdem ze Zábřehu v roce 1929, tedy s kufrem, doutníkem a širokým úsměvem.

Od roku 2004 se vždy v prvních měsících roku koná festival Welzlování. Je to soubor akcí, který připomíná postavu Welzla. Součástí tohoto festivalu je také výstava fotografií z celého světa, cestopisné přednášky, recesistické akce a mezinárodní festival filmů Welzlovo filmobile.

Velice oblíbené v řadách účastníků jsou recesistické akce, zvláště krosový běh kolem Moravské Sázavy, závody čtyřspřeží s lidskou posádkou a závod s kufrem v ruce a

Obrázek č. 5: Socha J. E. Welzla

doutníkem v ústech, přesně podle poslední Welzlovy fotografie. A jaká je povinná výbava na tento běh? „Povinná výbava pro start: veselá nálada a smysl pro legraci, kufr (min. rozměr 45 x 35 x 10 cm), kožich nebo dlouhý kabát, rukavice nejlépe palčáky a zimní čepice nebo klobouk.“³⁰

Na Welzlování navazuje v dubnu turistický pochod Po stopách Eskymo Welzla a na podzim cyklistické závody Welzlův cyklomaraton. Cílem těchto akcí je to, aby lidé na Welzla nezapomněli a město Zábřeh si spojovali právě s ním.

Někteří lidé se s Welzlovým jménem setkávají denně. Jsou to především ti, kteří bydlí v ulici, která nese od roku 1990 jeho jméno. Další vzpomínkou na Welzla je asteroid. „Astronom Petr Pravec z Ondřejovské hvězdárny nazval Welzlovým jménem asteroid číslo 15425, který zpozoroval na obloze pár dnů po padesátém výročí cestovatelovy smrti, 24. září 1998. Planeta Welzl obíhá

³⁰ Welzlování v lednu 2005 [cit. 11. prosince 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.zabreh.net/novinky.php?sid=41>.

po své dráze Slunce, od lidského hemžení vzdálená stamiliony kilometrů, snad tedy i víc, než by si náš cestovatel vůbec mohl přát.“³¹

Asi to nebylo Welzlovým hlavním cílem, na který by se po celý svůj život upínal, ale stal se osobou veřejně známou, osobou, na kterou se nezapomnělo. Svědčí o tom i fakt, že o něm byly už natočeny 2 filmy. V roce 1996 vznikl v brněnském studiu České televize film *Požírač medvědů*. Scénáristou a zároveň i režisérem tohoto filmu je Pavel Jandourek (Cestománie), hlavní roli zahrál Július Satinský. Další filmové role ztvárnili Vladimír Javorský, Dita Kaplanová, Boleslav Polívka a Milan Lasica. „Film zachycuje období let 1928 - 1929. Jan Welzl přechází zimu ve svém rodném kraji Zábřehu na Moravě. Po rozmrznutí Beringova moře se chce vrátit na Novou Sibiř. Napíše redaktorům Lidových novin Valentovi a Golombkovi, kteří se rozhodnou s ním sepsat knihu. Bedřich Golombek se za ním vydává do Zábřehu. Když se s Welzlem konečně domluví, odjíždí spolu do Brna. Welzl si v Brně získává důvěru, vystupuje v rádiu a přednáší nejen na školách, ale i v Besedním domě. Jeho vyprávění, mnohdy směšná a neuvěřitelná, jsou přijímána s velkým nadšením a aplausem. Welzlovo vyprávění o životě za polárním kruhem je filmu ilustrováno černobílými záběry, které mají divákovi přiblížit polární končiny a život za polárním kruhem.“³²

Centrum publicistiky a dokumentu Televizního studia Ostrava ve spolupráci s MS Video vyrobilo dokument *Svoboda pod bodem mrazu*, který pojednává o životě polárníka, cestovatele a spisovatele Jana Eskymo Welzla. Autorem námětu a scénáře tohoto filmového dokumentu o cestovateli Janu Welzlovi je Martin Strouhal (předseda Klubu filmových amatérů a cestovatelů v Zábřehu). Film režíroval Marcel Petrov (Česká televize).

V zábřežském kině Retro se v měsíci listopadu roku 2006 konala předpremiéra tohoto hodinového televizního dokumentu. Osoba Jana Welzla je divákům představena prostřednictvím vyprávění welzlologů, lidí, jejichž život je nebo byl spojen s tímto originálním cestovatelem. Navíc je tato svérázná bytost hovořící neopakovatelným jazykem přiblížena televiznímu divákovi

³¹ MORÁVKOVÁ, Svatava; NOVÁKOVÁ, Anna. *Čtení o neobyčejných cestách Jana Eskymo Welzla*. Praha – Litomyšl 2003, s. 338.

³² *Požírač medvědů* [cit. 11. prosince 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.csfd.cz/film.php?top=&id=182311>.

prostřednictvím hraných sekvencí z Welzlova dobrodružného života. Postavu Welzla ztvárnil herec Jiří Sedláček.

6.3. Welzl a současnost

Rudolf Krejčí o Welzlovi napsal: „*Jan Welzl je typ malého, hrdého českého člověka, jenž stojí vždy na vlastních nohou a umí si poradit v každé situaci. Vyučený jako kovář, zámečník a kolář byl Jan Welzl univerzálním inženýrem, ve své době schopným opravit cokoliv. Člověk bez vyššího vzdělání, avšak inteligentní, nesmírně zručný a vynalézavý, zajímavý a také zarputilý, tvrdohlavý, přesvědčený o možnosti výroby perpetua mobile, což bylo pro něho pouze otázkou času. Neuměl číst mapu a pravděpodobně to nechtěl nikdy přiznat. Vymyslel si proto svůj systém mapování s vlastní symbolikou, jíž rozuměl pouze on sám.*“³³

Welzl byl člověk, který si z ničeho nedělal těžkou hlavu a bral život takový, jaký byl. Dokázal se vypořádat se všemi nástrahami, které mu život přichystal, ve všem se snažil nalézt něco pozitivního.

„*Někdy mne ovšem napadlo, co by bylo, kdyby na mne přišla nějaká nemoc a nikdo by se o mne nemohl postarat. Ale pak jsem si řekl, že každý člověk musí zemřít.*“³⁴

I po ztroskotání lodi Seven Sisters, když přišel o veškerý majetek, neztratil optimismus. Můžeme říci, že byl člověkem, který se dokázal z každé rány osudu vzpamatovat.

„*Stal jsem se žebrákem. Neměl jsem nic než prázdné kapsy starého obleku. Vlastně to neříkám správně. Nebyl jsem žebrákem. Měl jsem pořád ještě dvě zdravé ruce a zdravou hlavu, a k tomu odvahu a s ní i pevné rozhodnutí vydělat si na zpáteční cestu.*“³⁵

³³ KREJČÍ, Rudolf. *Cesta kolem světa 1893 - 1898*. Praha 1997, s. 52.

³⁴ WELZL, Jan. *Eskymo. Třicet let na Zlatém severu*. Praha 1998, s. 91.

³⁵ Tamtéž, s. 448.

Tímto postojem by mohl být vzorem pro dnešní mládež. Děti by si z něho mohly vzít příklad - nepohrdat prací rukama, neohrnovat nos před tvrdou dřinou, nerezignovat, když jim dojdou peníze a nečekat, že jim je snad někdo dá.

Pro ostatní byl zajímavý především proto, že bydlel třicet let v oblasti, která v té době ještě nebyla zcela probádána a zmapována. Stále ještě na sebe strhává pozornost především díky novým otázkám, které v souvislosti s jeho osobou vyplouvají na povrch.

Je otázkou, jak je Welzl lidmi vnímán. Někteří ho považují za naprostého hlupáka, jiní za velmi inteligentního. Welzl byl obyčejný člověk, který ačkoliv neměl vzdělání na prestižní univerzitě, tak měl určité vědomosti a znalosti, díky kterým vyčníval nad ostatními. Je zřejmé, že nemohl být úplný hlupák, neboť by se asi nedomluvil tolika jazyky, nedokázal by prodat své příběhy aj.

Ve zmíněném dokumentu Svoboda pod bodem mrazu Jerry Vecka Pupál (rodák z Brna, který žije v Kanadě a zabývá se postavou Jana Welzla už několik let), uvedl, že by si přál, aby byl Welzl uznáván jako národní hrdina. Je těžké jeho názor vyvrátit nebo s ním souhlasit. Kdo je Welzlovým obdivovatelem, tak ho za národního hrdinu považovat bude, ostatní ho budou vnímat jako člověka, který žil třicet let někde daleko na Severu.

7. Praktická část - projekt

V současné době se stále více klade důraz na rozmanité metody při vzdělávání žáků. V poslední době se začaly hojně na základních školách objevovat různé projekty. RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání) klade důraz na výuku o regionálních osobnostech, tedy i o spisovatelích. Čítanky literární výchovy nemohou vyjít vstříc každému regionu a uvádět ke každé oblasti významného spisovatele a ukázkou z jeho díla. Učitelé by tak měli zapojit vlastní vědomosti, fantazii a kreativitu a snažit se regionální spisovatele do výuky zařadit.

Cílem projektu, který je součástí této diplomové práce, bude přiblížit žákům základních škol postavu Jana Welzla.

7.1. Pojem projekt a dělení projektů

Pojem projekt

Vydeme-li z definice v Pedagogickém slovníku³⁶, pak je projekt vyučovací metoda, jíž jsou žáci vedeni k řešení komplexních problémů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Je odvozena z pragmatické pedagogiky a principu instrumentalismu, rozvíjené J. Deweyem, W. Kilpatrickem aj. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti, vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.

Využívání mezipředmětových vztahů a integrovaného pojetí výuky jsou jedním ze základních principů uplatněných v RVP ZV. Projekt Po stopách Eskymo Welzla je obsahově situován do vzdělávacích oblastí RVP Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Informační a komunikační technologie, Člověk a svět práce. Projekt propojuje uvedené vzdělávací oblasti, a naplňuje tak výchozí myšlenky projektového vyučování. Předmětově zapadá záměr projektu

³⁶ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha 1995, s. 172.

do předmětů zeměpis, dějepis, přírodopis, český jazyk a literatura, matematika, výtvarná výchova, občanská výchova, tělesná výchova a informatika. Žáci získávají v jednotlivých krocích projektu nové dovednosti a vědomosti, tvoří si osobní postoje ke kulturním a společenským hodnotám. Dochází k naplňování klíčových kompetencí vymezených v RVP - kompetencí k učení, kompetencí k řešení problémů, kompetencí komunikativních, sociálních, personálních a občanských.

Projekty můžeme dělit podle různých kritérií:

a) podle oborů

- jednooborový (téma je v rámci jednoho vyučovacího předmětu),
- víceoborový (téma se prolíná více předměty).

b) podle velikosti řešitelského týmu

- individuální (řešitelem projektu je žák),
- skupinové (skupina žáků řeší svůj projekt, skupiny mohou být dvoučlenné nebo i polovina třídy),
- třídní (třída jako celek řeší jeden společný projekt, v rámci třídy mohou vzniknout menší skupinky, které řeší dílčí problémy),
- školní (do projektu je zapojeno několik tříd a zpravidla několik učitelů)
- meziškolní (projektu se účastní několik škol),
- mezinárodní (projekt řeší žáci z různých zemí světa).

c) podle způsobu zpracování

- řízený po krocích (projekt je dlouhodobý, učitel vysvětlí učivo a žáci zpracují na základě nabytých vědomostí část projektu, učitel vysvětlí další část, žáci vyřeší další část, ...),
- individuální (každý žák řeší projekt samostatně),
- týmový (projekt řeší žáci ve skupinách – malých i velkých).

d) podle času

- krátkodobé (několik minut až dnů),
- střednědobé (týdny, měsíce),
- dlouhodobé (roční).³⁷

Na základě předchozího dělení zařadíme projekt Po stopách Eskymo Welzla jako víceoborový, třídní, týmový a krátkodobý.

7.2. Hlavní významy projektového vyučování

Tato forma výuky poskytuje nenásilný způsob poznávání, kdy se žáci učí spolupracovat, komunikovat a respektovat individuální potřeby druhých. V takové formě výuky má šanci každý žák – ať už se jedná o dítě nadané či méně nadané. Každý žák pracuje na tom, v čem je dobrý, co mu jde. Slabší žáci si tak nepřipadají ostrčením od ostatních a právem se považují za spoluúčastníky na konečném výsledku. Projektová metoda respektuje různé tempo práce žáků, každý pracuje tak rychle, jak mu to vyhovuje. Projektové vyučování je jednou z metod výuky, kdy žáci společně řeší úkol, který může přesahovat hranice jednoho předmětu. Namísto izolovaných poznatků a dovedností nabízí ucelené

³⁷ MACA, Radek. *Příprava a realizace projektu s využitím počítače*. [cit. 12. prosince 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskaskola.cz/ICTveskole/AR.asp?ARI=101140&CAI=2129>.

poznání. Učitel ocení především fakt, že žáci nememorují učivo z paměti, ale jsou nuceni sami vyhledávat a třídit informace, navrhnout postupy řešení a také nést odpovědnost za výsledky své práce.

Z hlediska vyučujícího je projektové vyučování mnohem náročnější na přípravu a organizaci. Je nutné vše důkladně promyslet a zorganizovat, jinak může dojít k naprostému ztroskotání projektu. Neexistuje přesná šablona, podle které by se projekty tvořily. Vše záleží na nápadu a kreativitě vyučujícího.

Náročná příprava projektu se vyplatí, když pak učitel vidí, že žáci pracují rádi a s nadšením. „Děti vítají jakoukoliv změnu, proto i projektovou výuku. Ta je navíc změnou vysoce pozitivní! Všichni takovýto den intenzivně prožívají, a jak víme ze zkušenosti, intenzivní prožitek se ukládá do paměti natrvalo.“³⁸

Do výuky není vhodné zařazovat projekty moc často. Důvodem je především náročná příprava a skutečnost, že by žáky projekty mohly omrzet a nemusely být jimi přijímány kladně.

³⁸ KAŠOVÁ, Jitka. *Škola trochu jinak – projektové vyučování v teorii i praxi*. Kroměříž 1995, s. 77.

7.3. Projekt „Po stopách Eskymo Welzla“

Tento projekt je určen pro žáky sedmých tříd, a to proto, že je ukázka zařazena v učebnici řady SPN (Státní pedagogické nakladatelství) pro 7. ročník. Je však možné projekt upravit i pro žáky jiných tříd.

Jedná se o čtyřdenní projekt, pro který je nejvhodnější realizace v měsíci lednu nebo únoru. Samotnému projektu předchází příprava, a to v podobě zadání povinné četby na začátku školního roku. Žáci mají možnost vybrat si ze dvou titulů - Edvard Valenta: *Strýček Eskymák* nebo Jan Welzl: *Třicet let na Zlatém severu*.

Struktura projektu není závazná, učitel může s jednotlivými hodinami manipulovat podle potřeb dané třídy. V závěru samotného projektu jsou uvedeny další úkoly, které může učitel využít ve svých hodinách. Při realizaci projektu se počítá dvakrát s odpoledním vyučováním (tedy 7 vyučovacími hodinami).

Typ projektu: krátkodobý (čtyřdenní)

Věková skupina: 7. ročník

Vyučovací předměty: český jazyk a literatura, matematika, zeměpis, přírodopis, dějepis, výtvarná výchova, tělesná výchova, občanská výchova

Výchovně-vzdělávací cíl : seznámit žáky s postavou Jana Welzla

Role učitele: snaží se být žákům pomocníkem a rádcem v řešení úloh

Výstup:

- poslední den žáci prezentují ostatním žákům školy (eventuelně rodičům) získané poznatky pomocí posteru, který společně vytvořili
- výstava výtvarných prací s názvem „Perpetuum mobile“

1.DEN

1., 2. a 3. vyučovací hodina: Český jazyk (dějepis)

Pomůcky: nakopírovaný text pro každého žáka, Slovník českých synonym³⁹, text běhacího diktátu ve 4 kopiích, Slovníky cizích slov⁴⁰, cvičení na doplňování (i, í/y, ý), tabule

Organizace výuky: samostatná práce v lavici, skupinové vyhodnocení

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíl:

- samostatná práce s textem a Slovníkem českých synonym
- rozšíření slovní zásoby
- nácvik pravopisu a komplexního jazykového rozboru
- práce se Slovníkem cizích slov
- využití znalosti učiva o skladbě a tvarosloví

Motivace:

Učitel předstoupí před tabuli jako neznámá osoba. Úkolem žáků je pomocí otázek přijít na to, kterou postavu učitel představuje. Žáci pokládají otázky tak, aby mohl učitel odpovědět buď *ano* nebo *ne*.

Pokyny pro učitele:

- žáci by pomocí otázek měli dojít k závěru, že učitel představuje J. E. Welzla
- učitel po této aktivitě rozdělí žáky do 4 skupin, ve kterých budou pracovat až do ukončení projektu (v případě, že se bude jednat o skupinovou práci)
- skupiny určí učitel, a to proto, aby byly vyvážené
- každá skupina si vymyslí své jméno, pod kterým se bude prezentovat
- učitel запиše jména jednotlivých skupin na flipchart (event. tabuli)
- zástupce každé skupiny vylosuje téma, na kterém budou v průběhu celého projektu pracovat a v závěru prezentovat ostatním

³⁹ PALA, Karel; VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. Praha 2000.

⁴⁰ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha 1998.

Možná témata:

- O životě Jana Welzla
- Welzl a jeho knihy (využít znalosti z četby, co napsal, ...)
- Kde Welzl byl a koho potkal (do mapy zakreslit města, zvířata,...)
- Návštěva muzea a zhodnocení projektu

1) Práce s textem

Pokyny pro učitele:

- každý žák obdrží text

Pokyny pro žáky:

1. Přečtěte si následující text a doplňte podle smyslu chybějící slova.

Pro zjednodušení jsou slova uvedena v nabídce.

2. Nahrad'te tučně vytištěná slova synonymy.

Po stopách Eskymo Welzla

Jan Welzl se narodil v roce 1868 v Již jako šestnáctiletý se vydal na **vandr** po Evropě. Po několika letech se rozhodl vydat na moře. Poté pracoval na stavbě transsibiřské železnice v okolí jezera. Rozhodl se vydat na daleký Sever. Byla to cesta velmi **náročná**, kdy putoval pustou tundrou a zrádnou tajgou, až doplul v červenci roku 1896 k Novosibiřským ostrovům. Na celá léta se tam usadil a pracoval především jako obchodník, ale také jako pošťák či..... Získal přezdívku Arctic Bismarck a obyvatelé Nové

Sibiře jej zvolili náčelníkem. Během svého pobytu se setkal s norským polárním **badatelem** Roaldem Amundsenem.

V roce 1924 plul s velkým nákladem kožešin do San Franciska. Jeho loď *Seven Sisters* však a Welzl, který u sebe neměl žádné doklady, byl **deportován** do Hamburku. O svých zážitcích z arktických oblastí psal do Lidových novin. Z těchto dopisů vznikla kniha, kterou sepsal Rudolf Těsnohlídek. Za získaný honorář se vydal Welzl do Kanady. Po nevydařeném podnikání se Welzl roku 1928 objevil v Praze, kde ho přijal tehdejší T. G. Masaryk. Téhož roku se rozjel do rodného Zábřehu. V březnu roku 1929 se Welzla ujali redaktoři Lidových novin Bedřich Golombek a Edvard Valenta, kteří jeho **příběhy** z dalekého Severu vydali v podobě. Welzl získal díky diktování svých příběhů dostatek peněz, a tak opět opustil Československo s cílem dojet zpět na Novosibiřské ostrovy. Tam už se ale bohužel nedostal, v kanadském Dawsonu, kde žil až do své smrti, do roku 1948. *Text je zpracován podle: Martínek, M. – Martínek, J.: Čeští spisovatelé a mořeplavci. Albatros., Praha 2006, s. 364-367.*

(Řešení:

1. Zábřehu, Bajkalského, lékař, ztroskotala, prezident, knižní, usadil se
2. vandr – toulky, putování; náročná – obtížná; badatel – vědec, průzkumník; deportován – vyhoštěn; příběhy – příhody.)

Pokyny pro učitele:

- učitel postupně klade žákům otázky k textu, žáci vyhledávají odpovědi na dané otázky

Otázky k textu:

K jakým ostrovům Welzl doplul?

Jak se jmenoval norský polární badatel, se kterým se Welzl setkal?

Jak se jmenovaly noviny, do kterých Welzl psal své příběhy?

Ve které zemi žil Welzl až do své smrti?

(Řešení: k Novosibiřským ostrovům, Roald Amundsen, Lidové noviny, v Kanadě.)

2. Pravopis a slovtvorba

Běhací diktát

Pokyny pro učitele:

- učitel připraví text ve 4 kopiích (v dostatečné velikosti písma) a rozvěsí ho po třídě ve výšce očí dětí a zadá pokyny žákům
- až jsou všichni žáci hotoví, tak si zkontrolují správnost diktátu společným přepsáním na tabuli
- poté učitel pokládá jednotlivé body jako otázky, které žáci samostatně vypracovávají (po každém úkolu následuje společná kontrola provedené práce)

Pokyny pro žáky:

Utíkejte ze svého místa k některému z textů vyvěšených po třídě, část textu si zapamatujte, utíkejte zpět na své místo a zapamatovaný text přepisujte do sešitu.

Text:

Eskymáci

Eskymáci, kteří žijí na Novosibiřských ostrovech, vyrazili ráno na lov mrože. V zamrzlém moři vysekali velkou díru. Nachystali návnady a s harpunami čekali na úlovek. Po několikahodinovém čekání se jim podařilo ulovit vytouženého mrože. Společnými silami ho odtáhli do svých obydlí.

Pokyny pro žáky:

1. Najděte ve Slovníku cizích slov, co je tam uvedené pod heslem *harpuna*.

Řešení: harpuna a. hákovitě zakončený vrhací, častěji však zvláštním zařízením vystřelovací oštěp na dlouhém laně užívaný k lovu velkých mořských živočichů (např. velryb)⁴¹

⁴¹ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha 1998, s. 250.

2. U druhé věty (*V zamrzlém moři vysekají velkou díru*):

- Určete slovní druhy.
- Určete větné členy.
- Slovo *velkou* nahraďte jiným slovem, tak aby byl zachován smysl věty.
- Jak zní druhý stupeň od přídavného jména *velký*?
- Najděte ke slovu *díra* synonymum.
- U podtrženého slova (*moři*) určete všechny mluvnické kategorie.

3. Z písmen NOVOSIBIŘSKÉ OSTROVY vytvořte co nejvíce podstatných jmen.

Písmeno můžete použít pouze tolikrát, kolikrát je tam uvedeno.

(Možná řešení: *nos, byt, kost, robot, ...*)

Welzl potřebuje vaši pomoc

Pokyny pro učitele:

- každý žák dostane cvičení, které po samostatném vyplnění společně zkontrolují a odůvodní psaní *i/y*

Pokyny pro žáky:

Welzl se po třiceti letech vrací zpět do rodného Zábřehu. Na Severu skoro zapomněl česky, dokázal se domluvit, ale nevěděl, kde se píše jaké *i/y*. Vypsal slova nebo spojení, ve kterých neví, jaké *i/y* napsat. Pomůžete mu?

Cvičení:

*nedosl _ chavý dědeček, p _ l vodu, město Litom _ šl,
odpov _ dat na otázky, odp _ kat si trest, m _ t pravdu,
um _ t nádobí, v _ soká budova, mladý b _ k , p _ šný otec,
dřevěný náb _ tek, netop _ r, slep _ čí polévka, ml _ nské kolo,
léčivá b _ lina, rybářská s _ t, dlouhá chv _ le, _ katá cesta,
vynikající v _ kony, l _ pové dřevo, b _ lá káva, starob _ lé domy,
v _ dlička, s _ lné lano*

4., 5. a 6. vyučovací hodina: Zeměpis (dějepis)

Pomůcky: lístečky s pojmy, internet, všeobecná encyklopedie, okopírovaná mapa světa pro každého žáka (viz příloha č. 1), velká mapa světa

Organizace výuky: práce ve skupinách

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíle:

- práce s textem, encyklopedií a internetem
- práce s mapou
- žáci by se měli učit vzájemné spolupráci
- odlišení podstatných informací od nepodstatných
- zkvalitnění řečového projevu a předávání získaných zkušeností

Motivace: *Slovní fotbal*

Učitel řekne slovo *Hamburk* a žáci musí pokračovat dalším slovem, které bude začínat na poslední písmenko předcházejícího slova. Žáci smí používat pouze zeměpisné názvy.

(př. *Hamburk – Krakov – Venezuela – Afrika - atd.*)

ÚKOL Č. 1

Pokyny pro učitele:

- úkoly se vztahují k úvodnímu textu na s. 42-43
- zástupce z každé skupiny vylosuje jeden pojem, který pak ostatním žákům přiblíží
- členové skupiny vyhledají k pojmu informace na internetu nebo v encyklopedii

Pokyny pro žáky:

Vyhledejte na internetu informace k těmto pojům:

transsibiřská železnice (3. řádek)	
tundra (4. řádek)	
tajga (5. řádek)	

Novosibiřské ostrovy (5. a 20. řádek)

ÚKOL Č. 2

Pokyny pro učitele:

- žáci by měli najít tyto jména: Roald Amundsen, Rudolf Těsnohlídek, Tomáš Garrigue Masaryk, Bedřich Golombek, Edvard Valenta
- zástupce skupiny vylosuje jeden lísteček se jménem osobnosti, kterou představí ostatním spolužákům (postačí pouze základní informace – cca 10 vět)
- informace o příslušné osobnosti vyhledá na internetu či v encyklopedii

Pokyny pro žáky:

V úvodním textu se vyskytuje kromě jména Jan Welzl i několik dalších jmen různých osobností. Která jména to jsou? Co o nich víte?

Roald Amundsen

Tomáš Garrigue Masaryk

Rudolf Těsnohlídek

Bedřich Golombek+Edvard Valenta

ÚKOL Č. 3

Pokyny pro učitele:

- každý žák obdrží nakopírovanou mapu (viz příloha č. 1)
- žáci by měli do mapy zakreslit tato místa: Zábřeh, Praha, Hamburk, Novosibiřské ostrovy, Dawson, San Francisko
- po zakreslení těchto míst do mapy učitel ukáže všechna místa na velké mapě
- dalším úkolem žáků je zjistit, ve kterých státech se nacházejí města: Hamburk, Dawson, San Francisko

Pokyny pro žáky:

Které zeměpisné názvy se nacházejí v textu? Pokuste se tato místa zakreslit do mapy.

2.DEN

1., 2. a 3. vyučovací hodina: Matematika

Pomůcky: nakopírované slovní úlohy, tabule, arch na zapisování bodů

Organizace výuky: samostatná práce v lavici, společné vyhodnocení

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíle:

- využití znalostí o převodech jednotek hmotnosti a délky
- podpora logického myšlení
- práce s textem a třídění podstatných informací od nepodstatných
- využití logických a matematických postupů při řešení úloh
- žák by se měl naučit přijímat výsledky hry

Motivace:

Žáci si zahrají o nejlepšího matematika třídy. Vítěze čeká na konci celého klání sladká odměna.

Pokyny pro učitele:

Učitel vysvětlí žákům pokyny k celému bloku hodin. Jeden žák vylosuje slovní úlohu, kterou přečte nahlas. Poté zadá učitel pokyn k vypracování úlohy – žáci ji řeší samostatně. Kdo je hotový, přijde ke stolu učitele a nechá si slovní úlohu zkontrolovat. Pokud ji má správně, získává určitý počet bodů (1. žák 5 bodů, 2. žák 4 body, 3. žák 3 body, atd.). Poté nejrychlejší žák napíše správné řešení i s výpočtem na tabuli (nejlépe za zadní stranu, aby i pomalejší žáci měli dostatek času dospět ke správnému výsledku).

Slovní úlohy

O žabce Eskymačce

Daleko na Sibiři žili tři kamarádi Ivanov, Emerson a Welzl. Na smrtelné posteli jim poradil starý eskymácký náčelník, aby se dobře oženili a unikli tak veliké bídě. Nejbližší stavení však bylo pěkně daleko, a než by obešli všechny místní ženy, tak by z nich byli staříci. Ještě než starý náčelník naposledy vydechl, tak jim poradil, aby se postavili před jeskyni a nazdařbůh vystřelili z luku šíp. Kam šíp doletí, tam najdou svoji budoucí nevěstu. Nejdříve vystřelil šíp Ivanov. Jeho šíp letěl 30,240 kilometrů celých 0,6 hodin. A skutečně, jak starý eskymácký náčelník pravil, tak se stalo. Když Ivanov našel šíp, tak dostal dívku, vedle které se tento šíp zabodl. I Emerson dostal za ženu dívku, u které přistál jeho šíp, který letěl 23 minut a překonal přitom vzdálenost 22 080 metrů. Teď byl na řadě Welzl, který měl vždycky smůlu. I on vystřelil svůj šíp, který letěl jen 7 865 metrů a dopadl za 605 sekund někam do sněhu. Přesto se však vydal hledat jemu osudem určenou nevěstu. Jaké bylo jeho překvapení, když u jeho šípu seděla ošklivá ropucha. Welzl se dlouho rozmýšlel a políbil ji. Vůbec nic se ale nestalo. Welzl jen dostal ošklivou vyrážku. To bude tím, že jste nespočítali, čím šíp letěl nejrychleji. Až to vypočítáte, tak se promění ošklivá ropucha v krásnou Eskymačku a Welzl si ji vezme za ženu.

(Řešení: Šíp Ivanova - 14m/s, šíp Emersona 16 m/s, šíp Welzla 13 m/s)

O vynálezci Welzlovi

Žil v Dawsonu a jmenoval se Welzl. Byl to kutil, který kudy chodil, tak neustále něco vymýšlel a zlepšoval. Jednou něco vynalezl a chtěl si svůj vynález dát patentovat. Cestou na Úřad pro patenty a vynálezy se zastavil v hostinci U Kecálků, kde celé tajemství svého vynálezu prozradil. Místní štamgasti nelenili, nápad mu ukradli a samotného Welzla nechali vsadit do věže.

Welzlovi zůstal věrný jen jeho velký kamarád Emerson, který se ho snažil z věže osvobodit. Okno ve věži však bylo dost vysoko a provaz nebylo za co pověsit. Protože byl ale Welzl vynálezce, tak během pobytu ve věži vymyslel to, čemu se

dnes říká žebřík. Papír s nákresem hodil z okna Emersonovi, aby žebřík zhotovil podle přiloženého návodu a nákresu. Žebřík měl 42 příček, které byly od sebe navzájem vzdálené 35 cm a k nejbližší příčce od horního konce bylo 1 dm a 6 cm. Od dolního konce k nejbližší příčce byla vzdálenost 40 cm.

Dokážete spočítat, jak byl žebřík dlouhý? Jestli se vám to podaří, tak bude Welzl osvobozen, nechá si žebřík patentovat a zbohatne. Jestli se vám to nepodaří, tak zůstane Welzl ve věži až do konce svého života.

(Řešení: Žebřík byl dlouhý 1491 cm = 14,91 metrů.)

Welzl putuje pěšky do Zábřehu

Po setkání s tehdejšími prezidentem T. G. Masarykem se Welzl vydává na cestu do rodného Zábřehu. Nechce ale zbytečně utrácet své naspořené peníze za cestu vlakem, protože si je nechává na Novosibiřské ostrovy, tak jde pěšky. Vaším úkolem je zjistit:

Praha	a) Za jak dlouho ujde trasu z Prahy do Zábřehu, která měří 240 km, když půjde rychlostí 4 km/h? (Počítáme, že jde celou trasu bez přestávky.) b) Za jak dlouho se setkáme, když mu vyjdeme rychlostí 6 km/h ve stejnou dobu naproti? (Počítáme, že jdeme celou trasu bez přestávky.)	Zábřeh

(Řešení: a) 60 hodin, b) za 24 hodin)

Welzl píše svým přátelům

Welzl poslal z Aljašky svým známým do Zábřehu celkem 12 pohledů a dopisů dohromady. Za známky zaplatil 82 \$. Na pohledy nalepil známky za 6,50\$ a na dopisy za 7,50\$. Určete a zdůvodněte, kolik poslal pohledů a kolik dopisů?

(Řešení: 8 pohledů, 4 dopisy)

Eskymácká hádanka

Eskymáci si pro svého náčelníka vymysleli zajímavou hádanku. Považovali ho totiž za velice moudrého. Celé zadání hádanky bylo: součet 4 za sebou jdoucích čísel je 58. Které je nejmenší z těchto čísel? Sám si s tím nedokáže poradit, ale nechce to Eskymákům přiznat, protože si myslí, že by si ho přestali vážit. Dokážete Welzlovi pomoci?

(Řešení: 13)

Welzl obchoduje s kožešinami

Po náročném lovu se Welzl rozhodl prodat kožešiny ze svého víkendového úlovku. Cestou do většího města narazil na dva prodejce. První obchodník Olaf mu nabízel za jednu kožešinu vydry hnědé 47 \$ druhý obchodník Tamarak mu nabízel jen 23 \$ za jednu kožešinu vydry hnědé. O kolik procent více mu nabídl obchodník Olaf?

(Řešení: o 104% více)

Výdělky z lovu

Welzl se vrátil z lovu, při kterém se mu podařilo ulovit: 2 vydry šedé, 12 hnědých vyder, 8 tuleňů, 50 metráků lososů a 100 kg sardinek. Vaším úkolem je podle přiložených tabulek zjistit, kolik korun Welzl za ulovená zvířata vydělal.

Tabulka č.1

Druh zvířete	Cena za 1 kus
vydra šedá	180 \$
vydra hnědá	50 \$
tuleň obecný	70 \$

Tabulka č. 2

Druh zvířete	Cena za 1 kg
losos obecný	1,2 \$
sardinka obecná	0,9 \$

(Řešení: 7 610 \$)

Pokyny pro učitele:

- žák s největším počtem bodů je pasován ostatními žáky na matematika třídy (odměna v podobě sladkosti)

Pokyny pro žáky:

Pokuste se v daných skupinkách připravit podobné slovní úlohy pro ostatní žáky.

4. vyučovací hodina : Zeměpis, přírodopis

Pomůcky: křížovka, internet, univerzální encyklopedie

Organizace výuky: skupinová práce

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíle:

- získání nových poznatků o fauně na Novosibiřských ostrovech
- využití znalosti práce s textem, encyklopedií a internetem
- rozvoj komunikace

Motivace: žáci vyluští křížovku

Pokyny pro učitele:

- učitel rozdá každému žákovi nakopírovanou křížovku (*řešení: pižmoň severní*)
- po vyluštění křížovky pracují žáci ve skupinách
- členové skupiny pak ostatním prezentují, co se dozvěděli o fauně na Novosibiřských ostrovech

Křížovka:

Najděte a přeškrtněte názvy zvířat ze skryvaček. Slova jsou psána dvěma směry:

→ a ←

P	M	E	D	V	Ě	D	I	K	L	V
Ž	O	R	M	Ž	K	Á	Č	Ň	U	T
M	T	U	L	E	Ň	O	A	V	O	S
B	O	S	Ň	A	K	Š	I	L	☺	☺

Písmena, která zbyla, napiš za sebou:severní.

Zjistěte na internetu či v encyklopedii, co nejvíce informací o tomto zvířeti.

Pokyny pro žáky:

Zjistěte, která zvířata žijí na Novosibiřských ostrovech, k vyhledávání příslušných informací využijte internet či encyklopedii.

5. a 6. vyučovací hodina: Výtvarná výchova

Pomůcky: každá skupina má k dispozici pomůcky, které bude potřebovat ke zhotovení daného úkolu (např. PET láhve, temperové barvy, vodové barvy, plastelína aj.), zvoneček, CD přehrávač, CD, Slovník cizích slov

Organizace výuky: skupinová práce

Lokalizace: učebna výtvarné výchovy

Výchovně-vzdělávací cíle:

- rozvoj dětské fantazie
- rozvoj motorických schopností
- žák by se měl naučit vybírat vhodné prostředky ke ztvárnění daného úkolu

Motivace:

Učitel přečte ukázkou z knihy *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*⁴².

„Tož já su ten člověk, co ten perpetomobile vynášel! A tym pádem -“

„Co jste to vynášel?“

Perpetomobile. To je ten stroj, co de sám a zadarmo. S tym strojem to stóji jenom toli, koli je potřeba dat za volej. Ten stroj běži a běži a pumpuje vodu.“

Pokyny pro učitele:

- učitel položí žákům otázku, co je to perpetuum mobile
- žáci se snaží vysvětlit pojem vlastními slovy, pak vyhledají pojem ve Slovníku cizích slov
- všichni se po zaznění zvonečku stávají umělci a jejich úkolem je namalovat nebo se pokusit sestrojít perpetuum mobile
- je vhodné k této práci pustit potichu relaxační hudbu
- v závěru budou jejich obrázky porovnány s Welzlovým nákresem

7. vyučovací hodina – Příprava na exkurzi

Pomůcky: tabule, papír na zapisování otázek, vhodně polepená krabice s otvorem na dotazy (zázračná krabice)

Organizace výuky: brainstorming, žáci sedí v kruhu

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíle:

- zkvalitnění řečového projevu
- rozvíjení schopnosti aktivně naslouchat promluvám druhých
- využití poznatků o jazyce a stylu formulování otázek

Motivace: učitel napíše na tabuli „WELZL“ . Žáci říkají vše, co je ve spojitosti s touto osobou napadá.

⁴² GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. Praha 1971, str. 83-84.

Pokyny pro učitele:

- učitel s žáky diskutuje na téma Jan Welzl (podle klíčových slov napsaných na tabuli)
- žáci píší na lístečky otázky, které je v souvislosti s osobou Welzla napadají, poté je čte každý žák nahlas
- ostatní žáci se snaží na otázku odpovědět, pokud to nikdo neví, tak je otázka vložena do „zázračné krabice“ (jestliže je otázka nevhodně formulována, tak se ji ostatní žáci snaží přeformulovat)
- učitel vezme krabici s otázkami a žákům je předá následující den před debatou v muzeu
- učitel upozorní žáky na to, že se zítra jede do Zábřehu za účelem navštívit místní muzeum s expozicí Jana Welzla a jiné zajímavosti s ním spojené (část hodiny je věnována organizačním záležitostem)

3.DEN

Cíl: - seznámení s expozicí Jana Welzla

- rozvoj komunikace
- orientace ve městě

Na tento den je naplánovaný výlet do rodného města Jana Welzla, do Zábřehu. Během tohoto výletu navštíví žáci místní muzeum, kde zhlédnou expozici Jana Welzla. Po prohlédnutí je dohodnutá beseda s paní ředitelkou. Učitel žákům předá „zázračnou krabici“ s dotazy. Tyto otázky kladou žáci paní ředitelce. Po domluvě s vedením muzea žáci mohou pořídit fotografie, které dále využijí při závěrečném výstupu.

Informace o otevírací době a cenách:

<http://www.muzeum-sumperk.cz/zarizeni/muzeum-zabreh>

Pokyny pro učitele:

- po návštěvě muzea žáci dostanou od učitele úkol - společně se musí jako skupina dostat v limitu 30 minut k soše Jana Welzla
- důležité upozornění pro žáky - žáci musí vymyslet společný plán, nikdo se nesmí vzdálit od skupiny
- u sochy Welzla sdělují žáci učiteli své zážitky z muzea

4.DEN

1. a 2. vyučovací hodina: Literatura a sloh (občanská výchova)

Pomůcky: nakopírovaná ukázka z knihy *Strýček Eskymák*

Organizace výuky: řízená diskuse, samostatná práce, práce ve dvojici

Lokalizace: školní třída

Výchovně-vzdělávací cíle:

- zkvalitnění řečového projevu
- osvojení tvorby slohového postupu: výtahu
- využití schopnosti samostatně pracovat s textem
- procvičení pravopisu
- žáci by se měli naučit výstižnému vyjadřování

Motivace: - učitel přečte (poutavě) část ukázky z knihy *Strýček Eskymák* od Edvarda Valenty (viz příloha č.2)

ÚKOL Č. 1

Pokyny pro učitele:

- žáci společně přečtou ukázku do konce (hlasité čtení), poté na základě ukázky popisují, jací Eskymáci jsou

Pokyny pro žáky:

Co všechno jsme se díky této ukázce dozvěděli o Eskymácích?

ÚKOL Č. 2

Pokyny pro žáky:

Převyprávěj tento text v krátkosti svému sousedovi.

Pokyny pro učitele:

- učitel chodí mezi žáky a naslouchá jim
- po ukončení práce ve dvojicích se pokusí jeden žák převyprávět text před třídou

ÚKOL Č. 3

Pokyny pro učitele:

- úkolem učitele je objasnit žákům rozdíl mezi výpisky a výtahem, připomene definici o výpiscích a výtahu
- žáci mají za úkol vypracovat výtah z této ukázky
- během přestávky, která bude po předcházejícím úkolu, se učitel převleče do starého a otrhaného oblečení, ve kterém přijde do třídy
- žáci mají za úkol říci, jak se jim ta osoba jeví, líbí
- učitel položí žákům otázku: Jak si myslí, že brali lidé Welzla, když se po třiceti letech objevil ve velkém evropském městě?
- učitel řídí diskusi na téma: Můžeme odsoudit člověka, který se od ostatních odlišuje?

3. a 4. vyučovací hodina: Tělesná výchova (český jazyk)

Pomůcky: sněžnice, kufr, stopky, arch na zapisování výsledků, fotografie sochy Welzla, barevné lano

Organizace výuky: individuální, skupinová práce

Lokalizace: tělocvična, zasněžený terén (např. louka, hřiště u školy)

Výchovně-vzdělávací cíle:

- rozvíjení rychlosti a obratnosti
- seznámení s netradičními hrami
- žáci by se měli učit ohleduplnosti vůči pohybově méně nadaným žákům
- popis uměleckého díla

Motivace: sportovní olympiáda

Pokyny pro žáky: Na počest Welzla budeme pořádat olympiádu. Včera jsme v Zábřehu viděli kromě expozice v místním muzeu i sochu Jana Welzla. Kdo dokáže tuto sochu popsat?

Pokyny pro učitele:

- žáci by měli dojít k tomu, že je zde Welzl ztvárněn s kufrem (můžeme jim to připomenout fotografií)

DISCIPLÍNA Č. 1

Pokyny pro učitele:

- prvním nelehkým úkolem bude běh s Welzlovým kufrem, trať je dlouhá 100 metrů
- učitel vyznačí trasu a zapisuje časy žáků

DISCIPLÍNA Č. 2

Pokyny pro žáky: Welzl se musel pohybovat především ve sněhu. Kdo ví, jak se říká speciální výbavě, která je vhodná do zasněženého terénu?

Pokyny pro učitele:

- žáci by měli dospět k tomu, že se jedná o sněžnice
- žáci si sami vyzkouší, jak je obtížné se ve sněžnicích na sněhu pohybovat, úkolem je zdolat trasu 50 m v co nejrychlejší čas

DISCIPLÍNA Č. 3

Pokyny pro učitele:

- poslední soutěžní disciplínou je hod sněhovou koulí na eskymácký terč
- každý žák si vyrobí 3 sněhové koule a od označeného místa hází co nejvíce do dálky (označeným místem může být strom, stožár atd.)
- kolikrát se žák trefí do terče, tolik bodů získává

DISCIPLÍNA Č. 4

Pravidla hry:

Učitel žáky rozdělí na dvě skupiny – na *Eskymáky* a na *lišky*. Každá skupina utvoří řadu. Dvě řady žáků stojí čelem proti sobě, vzdáleny od sebe asi 2 metry. Za každou řadou žáků je asi 5 metrů tzv. čára bezpečí (vyznačena barevným lanem). Učitel stojí stranou a začne vyprávět příběhy z dalekého Severu. Pokud učitel vysloví slovo *Eskymáci* (v různém tvaru), musí řada žáků s označením *Eskymáci* okamžitě vyrazit proti řadě s označením *lišky* a chytit co nejvíce žáků z této řady. Členové skupiny *lišky* se snaží utéct za svoji čáru bezpečí. Kdo je chycen, automaticky se stává členem vítězné skupiny. Nově vytvořené skupiny se opět postaví proti sobě a celá situace se opakuje. Učitel pokračuje ve vyprávění příběhů. Hra končí, když jedna skupina získá na svoji stranu všechny členy a vznikne tak jedna skupina.

Pokyny pro učitele:

- za účast v této hře dostane každý žák vítězné skupiny určitý počet bodů (všichni stejný počet)
- po všech disciplínách učitel sečte body a vyhlásí absolutního vítěze sportovního klání

5., 6. a 7. vyučovací hodina –Výtvarná výchova, český jazyk

Pomůcky: 4 kartony tvrdého papíru o velikosti A1, ostatní pomůcky dle potřeb žáků

Organizace výuky: skupinová práce

Lokalizace: učebna výtvarné výchovy

Výchovně-vzdělávací cíle:

- rozvoj dětské fantazie
- spolupráce ve skupině a přijímání pracovních rolí
- žák by se měl naučit vystupovat na veřejnosti
- žák by se měl naučit třídit informace a být zodpovědný za výsledek práce

Motivace:

Žákům učitel sdělí, že to jsou poslední hodiny s Welzlem. Aby na něj nezapomněli a mohli ho představit ostatním žákům ze školy (eventuelně rodičům), tak každá skupina na předem zadané téma (viz 1. den) vypracuje plakát. Žáci využijí všechny získané informace a materiály ke zhotovení posteru.

Pokyny pro učitele:

- ke každému tématu by měli žáci vytvořit nějaký text (nejen text, který bude na posteru, ale i průvodní text k prezentaci jednotlivých témat)

V některém z následujících dní je osoba Jana Welzla představena ostatním žákům školy (eventuelně rodičům). Postery pověsí učitel společně s výtvary perpetua mobile na nástěnku.

Další úkoly, které může učitel využít při hodině českého jazyka

Výchovně-vzdělávací cíle:

- seznámení s hanáckým nářečím
- rozvíjení fantazie a kreativity
- podpora logického myšlení
- rozvoj komunikace
- obohacování slovní zásoby

1) Žáci jsou ve skupinách, do kterých byli rozděleni na začátku projektu.

Pokyny pro učitele:

- úkolem každé skupiny je vymyslet na každé písmeno slovo
- ta skupina, která je nejrychlejší získává bod

Učitel napíše na tabuli pod sebe (WELZL):

W - *workholik*

E - *Evropa*

L - *lyže*

Z - *zima*

L – *liška*

2) Žáci pracují opět ve skupinách. Úkolem skupiny je vymyslet na daná písmena slova a z těch slov větu (1. slovo začíná na S, 2. slovo na E, 3. slovo na V, atd.) .
Učitel hodnotí společně s ostatními žáky především originalitu vět.

SEVER - *Spokojený Eda vyhrál elegantní rolák.*

- *Sportovce Evropy vyhrál Emil Rychlý.*

3) Úkolem skupiny je vytvořit z přeházených písmen slova:

S Y M K E K Á (*Eskymák*)

U Ň K T Č Á (*tučňák*)

I A R A K T D (*Arktida*)

D E L C O V E (*ledovec*)

Která skupina rozluští nejdříve všechna slova, tak získává bod.

4) Příběh

Pokyny pro žáky:

Následující výrazy použijte ve vypravování příběhu. V textu musí být použity všechny výrazy (je možné je užít i v jiných gramatických kategoriích, musí být ale zachován smysl). Výrazy se v příběhu mohou vyskytovat v libovolném pořadí, každý výraz můžete využít vícekrát.

Zadané výrazy: Eskymák, harpuna, led, zima, lovit, tučňák, loď, kapitán

5) Převedení textu Welzlova vyprávění

Pokyny pro učitele:

- učitel rozdává každému žákovi text a úkolem žáků je převést ho do spisovné češtiny

Text:

„Do dvóch se tady bude dnes mluvit! A ešli mě budó dopalovat, tož do štyr, jak už sem to řek. Kdo nechce poslóchat, može hned jit pryč, já níkeho nenutím, ale každé bude litovat. Ty lidi, kery tady zvostanó, ty ešče něco dnes uslyšijó.“

(Ukázka je z knihy: Golombek, B. – Valenta, E.: Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě. Odeon, Praha 1971, s. 137)

6) Motivační hra KUFR

Každá skupina si na jednotlivá kola zvolí žáka, který bude vysvětlovat ostatním ve skupině slovo (vždy podstatné jméno), které si vylosuje. Všichni ve skupině se ve vysvětlování slov vystřídají (bude tedy tolik kol, kolik je žáků ve skupině). Pokud ostatní členové do 30 sekund uhodnou dané slovo, tak získávají bod. Skupiny se v hádání slov střídají.

Slova k vysvětlování:

Eskymák	vlk	harpuna
sněžnice	iglú	ryba
mrož	cestovatel	sníh
medvěd	moře	prezident
kufr	doutník	ostrov
region	noviny	liška
pól	jeskyně	loď
tuleň	sever	led

8. Závěr

První část této diplomové práce byla zaměřena na život Jana Eskymo Welzla, jeho cesty, prožitá dobrodružství, napínavé příběhy, ale i životní zklamání. Jedná se o autora ze zábrežského regionu, proto by se o něm měli žáci tohoto regionu dozvědět více informací.

Prostudovala jsem všechny dostupné materiály, které se Welzla týkají. Navázala jsem i korespondenci s kanadským welzlologem Jerryem Veckou, který obohatil moji práci o fotografie, jež se týkají života Welzla v Dawsonu.

Welzl nebyl za svého života příliš populární a nejvíce se o něj začal svět zajímat až po jeho smrti. Ze studií lidí, kteří se po dlouhá léta osobou Welzla zabývají, je zřejmé, že svými příhodami vzbudil velký zájem nejen v rodném regionu, ale jeho věhlas se rozšířil do celého světa. Z komplexního pohledu na životní odkaz Jana Welzla je patrné, že jeho zařazení do literatury je opodstatněné.

Druhou, praktickou částí této práce, je návrh projektu pro výuku žáků 7. tříd ZŠ. Jedná se pouze o návrh projektu, který učitel může podle potřeby modifikovat. Záměrem bylo učinit úkoly pro žáky zajímavé, a proto je součástí projektu i řada obrázků. Úkoly z jednotlivých předmětů byly konzultovány se současnými i budoucími učiteli daných předmětů.

Byla bych ráda, kdyby tato práce byla přínosem nejen pro mne v budoucí praxi, ale pro všechny, kteří se o Jana Welzla zajímají. Věřím, že navržený projekt může přispět ke zkvalitnění a zpestření výuky.

Dosud zůstává osoba Jana Welzla obklopena nevyřešenými otázkami. Je možné, že někoho tato práce zaujme natolik, že se rozhodne tyto otázky objasnit.

Seznam literatury

GOLOMBEK, Bedřich; VALENTA, Edvard. *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1971. 171 s.

GREGOR, Jan. Welzlovy příběhy z cest jsou zábavné, ale i otřesné. *Moravskoslezský den*, 1998, roč. 9, č. 28, s. 6. ISSN 0862-643X.

HRBEK, Ivan. *ABC cestovatelů, mořeplavců, objevitelů*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1979. 285 s.

KAŠOVÁ, Jitka. *Škola trochu jinak – projektové vyučování v teorii i praxi*. Vyd. 1. Kroměříž: Iuventa. Kroměříž, 1995. 81 s.

MARTÍNEK, Miloslav; MARTÍNEK, Jiří. *Kdo byl kdo – naši cestovatelé a geografové*. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. 509 s. ISBN 80-85983-50-8.

MARTÍNEK, Miloslav; MARTÍNEK, Jiří. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 399 s. ISBN 80-00-01863-2.

MEJSTRÍK, Jiří. *Češi ve světě: 1918-2000: lexikon krajanů, kteří se ve světě neztratili: 2000 jmen - 2000 osudů*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2000. 255 s. ISBN 80-242-0311-1.

MORÁVKOVÁ, Svatava; NOVÁKOVÁ, Anna. *Čtení o neobyčejných cestách Jana Eskymo Welzla*. 1. vyd. Praha – Litomyšl: Paseka, 2003. 349 s. ISBN 80-7185-628-2.

MOTL, Stanislav. Eskymo Welzl. *Reflex*, 1994, roč. 5, č. 20, s. 52 – 53. ISSN 0862-6634.

PALA, Karel; VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. 3. dopl. vyd. Praha: Lidové noviny, 2000. 479 s. ISBN 80-7106-450-5.

KOUBSKÁ, Libuše. Návrat strýčka Eskymáka. *Lidové noviny*, 1998, roč. 11, č. 8. ISSN 0862-5921.

KREJČÍ, Rudolf. *Cesta kolem světa 1893-1898*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1997. 79 s. ISBN 80-7185-132-9.

KUNC, Jaroslav. *Slovník soudobých českých spisovatelů : Krásné písemnictví v letech 1918-45*. Vyd. 1. 2. N-Ž. Praha: Orbis, 1946. 1016 s.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

SKALIČKA, Jiří. Otazníky nad odkazem Jana Welzla. *Severní Morava*, 1993, svazek 65, s. 37 – 47. ISSN 0231-6323.

TOMEŠ, Josef. *Český biografický slovník XX. století. 3. díl*. Praha : Paseka, 1999. 587 s. ISBN 80-7185-247-3.

VALENTA, Edvard. *Strýček Eskymák*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1972. 241 s.

VODA, Pavel. Omyly kolem osobnosti i literárního díla Jana Eskymo Welzla. *Česká literatura*, 1990, roč. 9, č. 11, s. 158 - 166. ISSN 0009-0468.

WELZL, Jan Eskymo. *Hrdinové Ledového moře*. 1. vyd. Brumovice: Carpe diem, 2004. 118 s. ISBN 80-86362-42-6.

WELZL, Jan Eskymo. *Třicet let na Zlatém severu*. V tomto nakl. 1. vyd. Praha: Chvojko nakladatelství, 1998. 452 s. ISBN 80-86183-08-4.

WELZL, Jan Eskymo. *Ledové povídky Eskymo Welzla*. Praha: F. Borový 1967. 291 s.

WELZL, Jan Eskymo. *Paměti českého polárního lovce a zlatokopa*. F. Borový. Praha 1928. 238 s.

Internetové stránky

<http://www.welzl.cz/welzl.htm>

<http://www.kfa.cz/eskymo.html>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Transsibi%C5%99sk%C3%A1_magistr%C3%A1la

<http://www.zabreh.net/novinky.php?sid=41>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Jan Eskymo Welzl/vlastní dokumentace

Obrázek č. 2: Současný hrob J. E. Welzla/fotografie z archivu Jerry Vecka Pupal,
Colorado, USA

Obrázek č. 3: Welzlův náčrtek perpetua mobile/vlastní dokumentace

Obrázek č. 4: Expozice v Zábřehu/vlastní dokumentace

Obrázek č. 5: Socha J. E. Welzla/vlastní dokumentace